

ნაშაფაქი

საქართველოს-გურჯაან
-მრჩინილითათვის-

-1919-

საგვინტონ № 8

საქართველო

საქართველოს
ქრონიკალი
ქურონალი

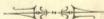
№ 1618 ოქტომბერი, 1912 წ.

იესო და მოწაფეებმა — სუჩათი ი. ველესი.

I—იესო და მოწაფეები,—სურ. ა. ველისა	1
II—ვიშ, ბუნებავ, რა კარგი ხარ!—ფქსია დ. თურდოს- ზარკელისა	3
III—ბრმა მემუსიკე,—გ. ქუჩაშვილისა..	5
IV—ბოლოს სინანული გვიანია,—ზეეს სამ მოქმედებად, დ. დგუბუძისა	9
V—როგორ სტიროდა ცხენი, —თარგ. თ. კარბელაშვილისა..	23
VI—ხაფხულში,—(თარგმანი) ედ. ანტონავსკისა	34
VII—ალექსანდრე სოლომონის-ძე ხახანაშვილი, — განდუ- გელისა	38
VIII—პროფესორ ალექსანდრე ხახანაშვილის ხსოვნას,— გ. ქუჩაშვილისა.	42
IX—იაკობ სიმონის-ძე ვოგებაშვილი—არბოელისა	44
X—შხის დაბნელება, —მ. კლიშაშვილისა	55
XI—გასართობი: ნიშანი მძიმე, აკროსტიხი, რებუსი, და აღსნა	61

ვიშ, გუნებავ, რა კარგი ხარ!

რა წამია, ვიშ, რა წამი!
ვარდის ფერად კრთის ლაქვარდია
ვარსკვლავების სარეცელზე
აღაელაჟდა განთიადი.

დილის შიკრიკ-მგალობელი
ფირუზ ცაში დასრიალებს,
შშობელ ქვეყნის წმინდა აკვანს
ღაშხარის და დასტრუფიალებს.

მთის წერწეტა კონცხზე ნისლი
იპენტება, თრთის, ირხევა,

ეროვნული
 ცისკრის კრთომით დამსხვრეველნი
 მარგალიტის ცვრად იფრქვევა.

სალ-კლდის წყარო სერებ-კორდებს,
 დასჩანჩქარებს, დაჰკისკისებს:
 ბალ-ბუჩქნარებს—ჰანგთ აკორდებს
 გრძნობით უთხზავს, უკისკისებს.

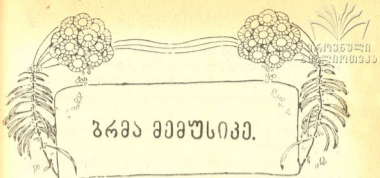
ცელქი სიო ღამის მებრეს,
 ვით სულის სწორს, გარს ევლება,
 საღამურის ტკბილ სტვენაში
 უცხო ჰანგად ეწმახნება.

იასა და მორცხვსა სუმბულს
 გადუქლიათ ყელი ყელსა,—
 მუშკ-ამბართან სურნელს ირგვლივ
 ჰფენენ ვითა საკმეველსა.

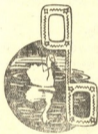
ვიშ, ბუნებავ, რა კარგი ხარ!
 შენგნით ყველა მღერის ტკბილად:
 გრძნობა ფიქრი და ოცნება
 გადაიქცა მთლად ღიმილად.

დ. თურდოსპირელი.

გრამა მემუსიკა.

ამორის სუსხიანი საღამო იყო...

თოვლის თეთრი ფიფქი, გაპენტილ ბამბასავით, ნელ-ნელა ეფინებოდა თრთვილით გაყინულ დედამიწას.

ქუჩებში მიმავალი ხალხი სიცივისა-საგან ცხვირ-აწითლებული და ლოყებ-აქარხლებული აჩქარებული ნაბიჯით შინისაკენ მიეშურებოდა.

რამდენიმე წუთის შემდეგ მთელი ქალაქის არე-მარე თეთრ სამოსელში გაეხვია.

ერთ-ერთ ქუჩაში მაწანწალას დაძონძილ ტანისამოსითა და დარღვეულ ფეხსაცმელებით, წელში მოხრილი ვინმე უსინათლო მოხუცი მიდიოდა, აცახცახებული ხელით წინ გაშვერილ ჯოხს კედელ-კედელ მიაკაკუნებდა და იმის წყალობით გზას იკვლევდა.

როგორც ქტუობოდა—იგი თავის დროზე წარმოსადგეი, მაღალი ტანის ვაგაკი უნაა ყოფილიყო.

ილლიის ქვეშ ამოდებული ჩონგური ისეთი სიფრთხილითა და ზრუნვით მიჰქონდა, თითქოს ეშინოდა—ფეხი არ და-

შისხლტეს, არ დავეცე და არ დამემსხვრას ჩემი მკრთალდნობით მუცლობარი, მაცხოვრებელი და დამტირებელიო.

ძველ საზაფხულო ჩაღის ქუდის ქვეშ მხრებზე გადაყრილი, ისედაც გაქალარებული გრძელი თმა თოვლისაგან მთლად დაბარდნოდა.

მთელი ეს ფიგურა რაღაც სიმბოლიურ ქანდაკებას მოავგონებდა ადამიანს.

მის გამხდარ, გაფითრებულ მიწის ფერ სახეზე ცხოვრების სრული უკულმართობა იხატებოდა.

ყოველი მისი გადადგმული მძიმე ნაბიჯი, ყოველი მისი ნაკვთი ნათლად ლაღადებდა გამოუთქმელ ჯავრსა და უზომო მწუხარებას.

გიარა პირველი ქუჩა, მეორე, მესამე.

— აღარ შემიძლიან! — აკანკალებული და გულის მომწველელი ხმით წარმოსთქვა მოხუცმა და იქვე აღმართულ უზარ-მაზარ შენობის ცივ კედელს მიეყრდნო თვისი გაყინული და გაშემშებული ზურგიით.

თოვლი თანდათან მატულობდა.

ყინვა უფრო და უფრო ძლიერდებოდა...

მოხუცის სიცივისაგან ვალურჯებულ, აცახცახებულ სახეზე სასოწარკვეთილების ნიშანი აღიბეჭდა.

— რა ვქნა, რა!.. საღლა წავიდე... ფეხები დამაძრა... აღარ... შემიძლიან... აღარ... აღარ! — სთქვა მოხუცმა და უნუგემო მძიმე ოხვრით მუხლებში ჩაიკეცა.

მეტის-მეტი სიმწარე ველარ აიტანა, გათეთრებული თავი დაბლა ჩაჰკიდა და ქვითინი მორთო.

მის ჩაშრეტულ უსინათლო თვალებიდან გადმოგორებული სხვილ-სხვილი ცრემლები მიწამდე ველარ აღწევდა და დაწოკებულ, სიბერიოთა და ვაივაგლახით დაღარულ ლაწვებზევე ობოლ მარგალიტებივით ეყინებოდა...

— ხალხო კეთილო, კეთილო ხალხო! — უსასოოდ იძახდა მოხუცი: — მიშველეთ, ღვთის გულისათვის მიშველეთ...

ქუჩები თანდათან ცარიელდებოდა: ყველა თბილისელი საკენ მიისწრაფოდა: არავის არ ესმოდა უმწეო მთხვევებზე ვედრება; მხოლოდ ერთმა ახალგაზდა კაცმა შეამჩნია იგი და, მიუახლოვდა თუ არა, გრძნობიერი კილოთი ჰკითხა:

— რა დაგეშართა, მოხუცო! აქ რას აკეთებ ასეთ სუსხიან ნამქერში. რატომ სახლში არ მიხვალ?

— მიშველე, ღვთისნიერო, მიშველე... უსინათლო ვარ... ძელები გამეყინა... აღარ შემიძლიან, აღარ...

— მომეცი ხელი, მოხუცო, მე მიგიყვან შენ ბინაზე. სადა სცხოვრობ?

— ბინა არა მაქვს, შვილო.

— რას ამბობ, მოხუცო, რას!

— სიმართლეს, შვილო.

— მაშ სად ათენებ ღამეებს, სად იძინებ, მოხუცო, სად?!

— ცის ქვეშ... სადმე ქუჩის ყრუ კუნჭულში...

— ოჰ, ღმერთო, ღმერთო! — შებრალებით წარმოსთქვა კმაწვილმა და ნელ-ნელა წამოაყენა მთელი სხეულით გათოშრილი უსინათლო მოხუცი.

— წავიდეთ, მოხუცო, წავიდეთ! თუმცა ღარიბი ვარ, მაგრამ გული მდიდარი მაქვს და, თუ ღირსეულად არა, რამდენადაც შემეძლება—მეც ისე გაგიმასპინძლდები.

— გმადლობ, ჩემო შვილო, გმადლობ!

— რაზე?.. ყოველი ადამიანი, თუ იგი ნამდვილი და ღირსეული ადამიანია, ვალდებულია უყვარდეს და იზრუნოს არამც თუ თავის მოყვარეზე, არამედ ყველაზე, ვინც კი უნდა იყოს იგი.

— ვინა ხარ, შვილო, აგეთი ღვთისნიერი! რომ იცოდე, შენმა მხურვალე გრძნობით ნათქვამმა სიტყვებმა როგორ გამოთბეს და გამიჭაბუკეს გული...

— მე ერთი ღარიბი მწერალი ვარ, რომელიც ბავშობაშივე ობლდებოდა და ხიდან ჩამოწყვეტილ ფოთოლივით აწყდებოდა აქეთ-იქით ცხოვრების მოქანავე ტალღებს, ვიდრე საბუდა-

მოდ არ გაირიყება სადმე ყრუ ნაპირას და არ დატყნდება თქვენ ვინღა ბრძანდებით, ტკბილო მოხუცო?

— ბრმა მემუსიკე, რომელსაც ქვეყნად არაფერს ვაჩნდა, მომვლელი, არც დამტირებელი; დაეძრწვიარ ქუჩა-ქუჩა და მოვსთქვამ ქუჩის შვილთა ცხოვრებაზე, უსინათლოთათვის შავ ღრუბლებში მიმალულ მზის სინათლეზე.

— მაშ თუ ღირსადა მცნობდეთ, მიმიშვილეთ, მოხუცო. ვიცხოვროთ ერთად. ფაქრი არ არის, შიმშილით არ დავიხოცებით. ქვეყანა თუმცა ყრუა, მაგრამ ერთხელაც იქმნება — გაიგონებს ჩვენ ლაღადს, ჩვენ მოთქმას.

— ოო, შვილო, შვილო! რა ბედნიერი ვარ, რომ შეგხვდი! ასე მგონია — ახლა დავიბადე მეთქი. თვალები თითქოს მხედველობენ, სინათლე მიბრუნდება... ყოველი შენი სიტყვა კეშმარიტების ხმასავით გაისმის ჩემს გულში.

— მაშ, თანახმა ხარ, მოხუცო?

— გმადლობ შენ, ღმერთო! — ათრთოლებული ხმით ღაღად-პყო მოხუცმა და გულის სიღრმიდან აღმომსკდარ ყრუ ქვითინით გადაეხვია ყმაწვილ კაცს.

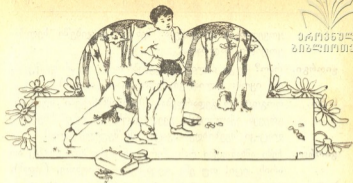
— მოხუცო, სტირი?

— ეს სიცილია, სიცილი, შვილო! მთელ ჩემ ცხოვრებაში ეს პირველი გაზაფხულია, რომელიც შენ მაგრძნობინე ამ ცივ ზამთარში.

აღტაცებული ხმით შესძახა მოხუცმა და ხელი-ხელ გადახვეულნი გაუდგნენ გზას.

გ. ქუჩიშვილი.

გოლოს სინანული გვიანია.

(სცენები მოწაფეების ცხოვრებიდან 3 მოქმედებად).

მ ო ქ მ ე დ ნ ი კ ი რ ნ ი:

გიორგი, — გიმნაზიელი.
ნინო, — გიორგის და.
თამრო, — ნინოს ამხანაგი.
ვახო, { გიორგის ამხანაგები.
ნიკო. {
მასწავლებელი.
მოწაფე.

მოქმედება I, გაშოსვლა I.

(ნინო და გიორგი).

(სცენა წარმოადგენს ბავშვების სასწავლო ოთახს. მაკადაზე წიგნებს და რეკულებს არეულად აწყობს. ნინო წიგნებს ალაგებს. გიორგი ჭიბუში ხელ-ჩაუთფილი დადის).

ნინო. გიორგი, არა გრცხვენია, სულ აბნევ ამ წიგნებს: თავისდღეში არ ალაგებ. არ შემოიძლია, ღმერთმანი,

ყოველთვის დალაგება. შენ კიდევ ჯობე ^{შეჩვეულებული} ყოფილი დადიხარ.

გიორგი. რაო? მე კი ძალიან გეხვეწები თუ! თუ არ დაწყობ, ასე იყოს; ძალიან-კი შედარდება. (იფანის).

ნინო. როგორ არ გედარდება! შენი ამხანაგები სულ ანგრევენ აქაურობას, ყველაფერს აფუჭებენ. შემოსვლა-კი შეეზიზღება კაცს. ეს შეუძლებელია!

გიორგი. ჩემი ამხანაგები რას ვერებიან—ეს შენი საქმე არ არის. იცი! თუ ენა გეფხანება—მოიფხანე. (გადას).

ნინო. (მარტო) ღმერთმანი, მოსვენება არა მაქვს: სულ ყოველთვის ანგრეული როგორ უნდა იყოს ოთახი. იმის ამხანაგები არაფერს დასდევენ. ყველაფერი სათამაშოდ მიაჩნიათ (წიგნებს აწუახს). გიორგისაც რომ არა სცხვენია! წამოსვლისას მამას შეჰპირდა—კარგად ვისწავლიო. მაგრამ სიტყვით ყველაფერს იზამს, საქმით-კი ვერა. ეგზამენები კარზე მომდგარია და ჯერ წიგნიც არ გადაუშლია. რომ გაეახსენებ, მოიგონებს, თვალები კითხვის დროს. ცრემლებით მევსებაო და დროს ასე ჰკარგავს. არ ვიცი სწორედ რა მოუვა ბოლოს და ბოლოს (ზარის ხმა ისმის) ნეტა ვინ არის? ალბად ვინმე ამხანაგი იქნება. რამე დასჭირდებოდ და მოვიდოდა. (გადას. ჩოტა ხნას შემდეგ გარედან ხმა ისმის). ააა, თამრო. შენ! შემოდი, მოდი ჩქარა! (შემოდან).

გ ა მ ო ს ვ ლ ა მ ე ო რ ე .

(ნინო და თამრო).

თამრო. იცი, ნინო, რა! ჩემო დიქო, ეს ვერ გავიგე; (წიგნ-ში უწევნებს) თუ ამიხსნი, ძალიან მადლობელი ვიქნები; მგონია ბევრ დროს არ წაგართმევს.

- ნინო.** ძალიან კარგი, მაგრამ იცი რა: მგონია ვიმეცადინებთ, წავიდეთ!
- თამარო.** კარგია; მაგრამ ჯერ ეს მითხარი: გიორგი სად მიდიოდა? გზაში შეგხვდა.
- ნინო.** (გაკვირვებით) გზაში შეგხვდა? იშოვა დრო, და მეტი რა უნდა. ეჰ, მე რა ვქნა, თუ თვითონ არაფერი მოინდომა. წავიდეთ. (შიდახს).

გ ა მ ო ს ვ ლ ა მ ე ს ა მ ე .

(გიორგი მარტო).

გიორგი. ეჰ, რა ცულ გუნებაზე ვარ. ქუჩაში გავედი, ეგებ გული რასმე გადავიყოლო მეტეჰი, მაგრამ ამოდ-რალაც სულ დაღონებული ვარ. (ამთქნარებს, მერე მაგადასთან მივა. ცოტა ხანს შემდეგ) ახლა საცაა ეს ოხერი გამოცდა დაიწყება. უნდა მოუჯდე წიგნს და ისწავლო. ეჰ,—ქირია, ღმერთმანი, ეს სწავლა: კაცს ქლექს გაუჩენს. აბა, რა სასწავლია რალაც ლექსები, ისტორია და ლათინური!.. ისტორიაში რალაც ზღაპრებია. მერე წლები!.. იმის გაზეპირებამ სულ ტვინი გამომილაყა. ერთი მაინც ვიცოდე, რა საქირია ეს ისტორია? ვის რა უქნია, ეს ხომ მისი საქმეა, მე რას დავეძებ? მაგრამ რას იზამ. ლათინური სულ უაზროდ უნდა იზეპირო, სახლში კარგად ისწავლო; მიხვალ კლასში, და არაფერი არ გახსოვს. აბა რა სასწავლია ასეთი საგანი! ლექსები, ეს ოხერი ლექსები! ისე უნდა სთქვა, რომ ერთი სიტყვა არ გამოსტოვო, თორემ გაფუტკდებაო. დიაკვანი კი არა ვარ, რომ სულ ზებირად ვიცოდე. ვინც ეს ლექსები დასწერა—იმას მოსტყდეს ხელები. ძალიან მაკვირვებს, რატომ მიაჩნიათ დიდებულ

ადამიანებად ვანც ლექსებს სწერენ. (ხედავს) უმჯობესად მას). ნეტა ვინ არის? ააა, ვასო, გამარჯობა! ვასო რჯობა, ნიკო! (შეშოდაინ).

გამოსვლა: მეოთხე.

(გიორგი, ვასო და ნიკო).

- გიორგი.** სად იყავით? რატომ აქამდის არ მოხვედით? ღმერთ-მანი ძალიან მოწყენილი ვარ.
- ვასო.** ჩვენ მაღაზიაში გამოვიარეთ; ნიკოს წიგნი უნდა ეყიდა, მაგრამ ვერ ვიშოვეთ. მერე კიდევ რაღაცა დაგვეკირდა და დაგვაგვიანდა...
- გიორგი.** დაეხდეთ და ვილაპარაკოთ. (სადგებიან.)
- ვასო.** ძმებო, ახლა გამოცდა რომ მოახლოვდა, ვაი რა დღეს დაგაყენებენ, პა, პა, პა! რა დღე დაგვადგება!..
- ნიკო.** მერე, ვაცო, რა ძნელ საგნებში იქნება გამოცდა, გამოიგონია!.. ძალიან ცოტა იქნება ისეთი, რომ კარგად დაიჭიროს. ხუმრობა კი არაა! მაგრამ, რაც გინდა ისა სთქვი: როცა ვხედავ მობიზინე ბალახს, სწავლა სულ შავიწყდება და ვკოტრილობ!
- გიორგი.** კოტრიალით მეც ვკოტრიობ, მაგრამ ვაი თუ „პერევეგზამენოვცებში“ ჩაგვაკოტრიალეს ან დაგვარჩინეს კლასში!.. თუ ღმერთმა ქნა და გადავედი, ასე მივაბნევი წიგნებს, აი! (აბნევის დაწვობაზე წიგნებს; ამხანაგები იდინაინ).
- ვასო.** ბიკო, იმ მასწავლებელს თუ ორი სიტყვა მართალი უთხარი, ნიშანი ხუთი მზადაა. მაგრამ ცოტა რომ შეგეშლება,—ორს დაგისვამს. მაგრამ ხვალ კიდევ, და მერე მარტო მის ნებაზე აღარ იქნება ნიშნების დასმა. მერე ეგზამენებია!.. თუ კარგად მიუგებთ—კარგი დაგემართოს; თუ არა და!..

გამოსვლა მეხუთე.

ნინო და თამრო (შემოდის).

- ნინო.** რა იქნებოდა, ცოტა ხანი კიდევ რომ მოგეცადა?
- თამრო.** არა, ჩემო ნინო, ძალიან მადლობელი ვარ!.. ყველაფერი კარგად გავიგე, ახლა უნდა დავჯდუ და ვიმეცადინო, თორემ ორი მაქვს გასასწორებელი და... მშვიდობით... გმადლობთ! (გადის, ნინო ცოტა ხნით შედგება, შემდეგ ბეშოდის).
- ნინო.** (მარტო, ხედავს ანკრეულ წიგნებს). ღმერთო ჩემო, რა უყო ამ გიორგის არ ვიცი. ძმა კი არა, პირდაპირ ჭირში ჩამვდები. წიგნები მუდამ ანგრეულია. მოსამსახურე სჩივის, დღეში ორჯერ-სამჯერ უნდა ვავხვეტოვო. არა, ასეთი ბავშვი სწორედ არ მინახავს. მაგრამ, როდესაც იქნება ინანებს, და გვიანი რომ იქნება სინანული, იმასაც მიხვდება. ნეტა ტყუილად რად ატყუებს მშობლებს? (აღაგებს. შემოდის გიორგი).

გამოსვლა მეექვსე.

გიორგი და ნინო.

- ნინო.** გიორგი, არა გრცხვენიან, როცა შენი ამხანაგები შემოდინ, გადაირევი ხოლმე და ოთახი ოთახს აღარ ჰგავს?!
- გიორგი.** ეჰ, ამდენმა დამრიგებელმა სწორედ შემჭამა. შენც ვითამ ჩემ უფროსობას ჩემობ, არა? ვერ მოგართვი! შენ ჩემთვის კი არა, შენთვისაც არ ვარგხარ.
- ნინო.** კარგი. ახლა იმ საგანს მოჰკიდე ხელი, რომელშიაც ორი გაქვს და გაიმეორე: გეყოფა რაც ილაზღანდარე, თორემ თუ წინანდელსავით ორები დავისვებს, შემდეგ კლასს...

- გიორგი.** გაკვეთილს გავიმეორებ, მაგრამ შემდეგ კლასს შენ არაფერს არა გკითხავს! იცი, ნუ მეტყვირობ!
- ნინო.** რას დავეძებ, რაც ვინდა ის ქენი (გადის წიგნია ხელში).
- გიორგი.** დასწყველოს ღმერთმა. ახლა ისევ გამეორებას უნდა შეუდგე. ეჰ, რაც იყოს, იყოს... ეს ოხერი ორები მაქვს გასასწორებელი და გამეორებამ სულ თვალები დამიბნელა. (დაჯდება). აბა, პირველად ბუნების მეტყველება... (ეძებს). უი, ახლა გამახსენდა: ამხანაგს არ ვათხოვე! ეს კარგია! აბა ისტორია... აი, ღმერთმა დასწყველოს, მაინც ვერ ვისწავლი: დამრჩეს ორი... რას დავეძებ. ახლა ლათინური ვნახოთ!.. (იღებს წიგნს. ცოტა ხანს ბურტყუნობს). ფუჰ, რა უბედური საგანია. ტვინში არაფერი შემივიდა. არა, ახლა უნდა დავანებო თავი... მაინც ვერ ვისწავლი. დილისთვის გადავდებ, ადრე ავდგები. ხვალ მაინც უკანასკნელი გაკვეთილია. „საეგზამენოდ“ კი ყველაფერს გავიმეორებ. (დგება).

ფ ა რ დ ა .

მოქმედება მეორე.

(სცენა წარმოადგენს კლასის ოთახს თავის მოწყობილობით. კუთხეში ჩასაფურთხებელი ჭურჭელი სდგას. კლასში ორი მოწაფის მუტა არაფინაა მოსული; ისინა წიგნებს აჯაგებენ. მათ მიემატება ვასო).

გამოსვლა პირველი.

(ხაკა, პირველი მოწაფე და ვასო).

ნიკო და პირველი მოწაფე. ააა, ვასო, გამარჯობა!

ვასო. (ხელს ართმევს). ვაგიმარჯოთ!

- ნიკო.** ვასო, თუ ძმა ხარ, გაიმეორე რამე? რა მინდა?
- ვასო.** (სხვა ხმით) აბა არ გაიმეორე? სულ წყალივით ვიცი
- ნიკო.** (შეაწვევტიეს) აბა რად სთქვი გიორგისას, შამფურს მივიღებო? ვითამ მოგვატყუე, არა!..
- ვასო.** რას ამბობ. კაცო, ვისწავლე კი არა, წუხელის, მოვედი შინ თუ არა, მაშინათვე დავწვევი; დედას უთხარი, ვისწავლე მეთქი. ახლა ხომ ვერ გაიმეორებ!
- ნიკო.** მე წინდაწინ ვიცოდე—ვერ გაიმეორებდი და ხელიც არ შომიკიდა.
- პირველი მოწაფე** აბა, შენი ჭკუის კაცი სხვანაირად იხამდა? კარგი გიქნია, შენმა მზემ
- ვასო.** გავიდეთ ერთი გარედ. აწი მაინც მალე დარეკავენ.
- ნიკო,** თუ ძმა ხარ, რამდენი უკლია დარეკვას?
- ნიკო.** (სათს დახედავს) სამი წამი... არა, სამი კი არა, ორი და...
- ვასო.** აბა, წამო, წყალი დავლიოთ და შემოვიდეთ
- ნიკო.** ბიჭო, იცი რას გეტყვი! ჩვენ დღეს არ გაგვიძახებს, ორიანები უნდა გაიყვანოს.
- ვასო.** აბა, ვნახოთ თუ არ გვეითხავს. ის ისეთი ეშმაკია, რომ მაშინვე მიხვდება, იცის მოწაფემ გაკვეთილი თუ არა (დარეკავს. მოწაფეები შემოგვივლებიან და წიგნებს აწობენ). უკანსკელად შემადის გიორგი.

ამ სვლა მეორე.

გიორგი და მოწაფეები.

- გიორგი.** (ვასოს) ვასო, წუხელ არაფერი გამიმეორებია, დილისთვის გადავუე. დღეს დამაგვიანდა, და ვაი თუ გამიძახა!..
- ვასო.** არც მე გამიმეორებია... დილისთვისაც არ გადა

მიღვია; (ბავშვები, რამდენიმე კარებთან უთვალდასწრეს
ბუნ მასწავლებელს, ევირიან: მოღის, მოღის!)

ნიკო. (კართან შივა) მოღის თავისი ოთხი თვალით.

გამოსვლა მესამე.

(მასწავლებელი).

(შემოდის, ჟურნალს შავიდაზე დასდებს და გიორგის დოცვას
აკითხებს).

გიორგი. მამაო ჩვენო. (შეჩურდება) მამაო ჩვენო, რომელი...

ვახო. (ეუბნება ჩურჩულად) ხარ ცათა შინა...

გიორგი. მამაო ჩვენო... ხარ ცათა შინა. (ბავშვები უსწორე-
ბუნ, მაგრამ არაფერი არ გამოდის)

მასწავლებელი. კრელაძე, თქვენ ლოცვაც არ გკოდნიათ. .
ძალიან კარგი. ლალიშვილო, თქვენ წაიკითხეთ...
(ვასო კითხულობს).

მასწავლებელი. დასხედით... (თვითონაც ჯდება, გაშლის ჟურ-
ნალს, კითხულობს მოწაფეების გვარებს). აბზიანიძე,
აბაშელი, (არ არის) ბაყვიშვილი, ბროლიძე (არ
არის), დრაფიძე, ელიავა (არ არის), ზავიშვილი, თი-
კანაძე (არ არის), ლალიშვილი, სიმონიძე, პეტრია-
შვილი (არ არის), შავიშვილი (არ არის), წყალტუ-
ბელი (არ არის), კრელაძე, წერეთელი, ყაყაძე (არ
არის), ჩხავიშვილი.

მოწაფეები. (როცა უძახიან, ამბობენ ან ჰოს ან არა-ს.)

მასწავლებელი. საკვირველია რამდენი გვაკლია დღეს. (გა-
დაათვალიერებს ჟურნალს) აბა, ორიანებო, ვისაც გა-
მოსვლა გსურთ, თითი ასწიეთ (თითს სწევს.
ასწევს გიორგიც). კრელაძე გიორგი გიორგის გააქრკო-
ლებს), აბა, გამოდით (გიორგი გადის ფურ-შერთადი)
მითხარით ვანმეორებული ლექსი *ვანთიადი.*

- გიორგი.** განთიადი. (დახველებს) განთიადი (გასწორდება), განთიადი.
- მასწავლებელი.** კარგი, ეს გავიგეთ; შემდეგ... რას უყურებთ, სთქვით თუ იცით!
- გიორგი.** კი, ბატონო. როგორ არ ვიცი! (გერ ახერხებს).
- მასწავლებელი.** ჭრელაძე, თქვენ გაიმეორეთ თუ არა?
- გიორგი.** კი, ბატონო, გაიმეორე... როგორ არ გაიმეორე (არ ინძრევს).
- მასწავლებელი.** მაშ, რას უყურებთ, ჩვენ ვისმენთ, სთქვით. იცით, ჩვენ ბევრ სამუსაიდოდ არ გვცალია... თუ იცით რაზე, სთქვით. თუ არ გაგიმეორებიათ, სჯობია სთქვათ, არ გამოიმეორებიათ — ეს უფრო პატიოსნური ქცევაა, ვინემ სთქვათ ვიციო და არ იცოდეთ-კი.
- გიორგი.** ვიცი, ბატონო, ვიცი. (არ ინძრევს, თან-მანქანდრულად სდგას).
- მასწავლებელი.** როგორც გატყობთ, სულ არ გაგიმეორებიათ. — წიგნიც არ გადაგიშლიათ. რომ გეთქვათ, არ გამოიმეორებიათ, გაპატიებდით. ახლა კი პატიება შეუწყნარებელია; დაჯექით — სირცხვილია.
- გიორგი.** ბატონო, წიგნი სხვასა ჰქონდა და როგორ უნდა მესწავლა?
- მასწავლებელი.** თუ თქვენ წიგნი არ გქონდათ, წინდაწინ უნდა გეთქვათ. ახლა თავის გამართლება ძნელია. მერე მას შემდეგ, რაც თქვენ ტყუილი წამოროშეთ... დაჯექით...
- გიორგი.** (ბურტყუნით შიდას), ვიცოდი, ბატონო!
- მასწავლებელი.** (გაბრაზებულად) კიდევ, მე თქვენ გეუბნებით, გაჩუმდით, ნუ ლაყობთ მეთქი. თქვენ არ სთქვით, წიგნი არ მქონდა — როგორ ვისწავლიდიო, და ახლა ამტკიცებთ, რომ იცოდით? წარმოიდგინეთ, ტყუილის შეთხზვა არ გკოდნიათ. დაეგდეთ. (გაიბრაზება).

მასწავლებელი. (ფურხაღში იყურება. შეშფოვებული) აბა, ახლა როგორ იქნება, როგორ გასულიყავით. ჩემად! ბაყევი შეილო, გამოდით!

ნიკო. (ბავშვითავე გამოვა, არ აცდის მასწავლებელს), განთიადი. მთაწმინდა ჩაფიქრებულა, შეჭყურ... ცისკ... (ცრემლები მოსდის).

მასწავლებელი. არა, ეს კი არა. მითხარი ლექსი „სიზმარი“.

ნიკო. ბატონო, (მთუახლოვდება) დედა შყავდა ავად და ვერ გავიხეორე!

მასწავლებელი. მერე რამ დაგაბრკოლა: განა ისე ავდაა, რომ სულ გვერდით უჯექი?

ნიკო. ჰო, ბატონო! ხან წყალი უნდოდა, ხან ტილოს ვუცვლიდი; ხან აფთიაქში დავდიოდი და ერთი წამი ვერ მოვიცალე.

მასწავლებელი. კარგი, დაჯექ, მაგრამ თუ ეს ტყუილი გამოდგა, მიფრთხილდი...

ნიკო. არა, ბატონო, ტყუილს რად მოვიგონებ. ღმერთმანი, მართალია! შადის თავის ადგილსკენ).

მოწაფე. (სიმონიძე) ბატონო, შეიძლება გარედ გავიდე? ახლავე მოვალ.

მასწავლებელი. არა, ჯერ გამოდი მიპასუხე და მერე გავიშვებ.

მოწაფეები. ვააა!

სიმონიძე. (ბურტყუნი) არ გამიმეორებია, ბატონო!

მასწავლებელი. ააა, მაშ ისევ დავგდე მანდ. (სიმონიძე ჯდება).

მოწაფეები. ბატონო, ორი მაქვს, გამომიძახეთ (მასწავლებელი აწუმებს).

მასწავლებელი. ყმაწვილებო, ორი ვისაც ჰქონდა და გასწორება შეეძლო, გამოუძახე და შევატყე, რომ არც ერთს არ უმეცადინია. ძალიან საშწუხაროა, რომ ამდენი ორი უნდა წარვადგინო. გამოცდაზე არ ვიცი, როგორ იქნება საქმე!

ნიკო. უკაცრავად, ბატონო, მაპატიეთ: ორი არ დამისჯათ და გამოცდისთვის კარგად მოემზადებო.

მასწავლებელი. ახლა რომ ორი დაგისჯა, ეს არაფერია: გამოცდისთვის თუ მოემზადები.

ნიკო. კარგი, ბატონო!

მასწავლებელი. ყმაწვილებო, აბა ყური დამიგდეთ. მეტი გაცვეთილი თქვენ არ გექნებათ; ზეგ გექნებათ პირველი გამოცდა ქართულ ენაში. ვისაც ორი გაქვთ, ნუ გეშინიათ. გამოცდისათვის კარგად მოემზადეთ და გადაასწორეთ. აბა, თქვენ იცით, თუ არ შემარცხვენთ და კარგად უპასუხებთ თქვენ გამოცდას უფროსი დაესწრება. ჭრელაძე, ყველაზე უფრო თქვენი მეშინია; იცოდეთ, კარგად მოემზადეთ, თორემ ხელმეორე გამოცდას არაინ დაგინიშნავთ, რადგან ძალიან სუსტი ხართ. მამა თქვენს ტყუილად ნუ აწვალვებთ. (გაიარაღი ადგება და თავჩადუნული დგას).

ის ცდილობს, რომ თქვენ ისწავლოთ და კარგი კაცი გამოხვიდეთ, თქვენ კი ამას არაფრად აგდებთ. ასე არ შეიძლება. მოემზადეთ, თორემ ბოლოს სინანული, იცოდეთ, გვიანი იქნება. დაჯექით! ახლა გიცხადებთ წლიურ ნიშნებს ქართულ ენაში. ჩუმად იყავით, არ იეშმაკოთ, არ იხმაუროთ. აბზიანიძე, 2; თქვენ სუსტი ხართ, მაგრამ გამოცდისთვის იმედი მაქვს გაასწორობთ; აბაშელი, 3; ბაყვიშვილი, 2; თქვენი პირობა აასრულეთ. გროდიძე, არარძე, დრაფიძე, 3; ელიავა, არ არის; ზაკიშვილი, 3; თიკანაძე, არ არის; ლალიშვილი, 5; თქვენ ბოლო დროს გაეშმაკდით და ეს არ არის კარგი. სიმონიძე, 1; პეტრიაშვილი, არ არის; შავიშვილი, არ არის; წყალტუბელი, არ არის; ჭრელაძე, 1; წერეთელი, 3; ყავაძე, არ არის; ჩხავიშვილი, 3; ყმაწვილებო, ხომ ხედავთ რამდენსა აქვთ

ორები. თავის თავს დააბრალონ, წლის დადგას გეუბნებოდით: ისწავლეთ, თორემ ბოლოს სინანული გვიანი იქნება მეთქი. თქვენ არ დამიჯერეთ, ახლა კი ტირილი ვერაფერს გიშველით. ის ლა დაგრჩათ: თუ გამოცდაზე კარგად არ უბასუბეთ, თქვენი საქმე ძლიერ ცუდად იქნება. (გიორგი იცინის) კრელაძე, თქვენ ხომ სულ ერთხელაც არ გიმაკადინიათ, ახლაც, როცა ორი გამოგიცხადეთ, იმის მაგივრად რომ გწყენოდათ—იცინით. მეცოდება სწორეთ თქვენი მშობლები.

გიორგი. ბატონო, მე რა ვქნა, ლალიშვილი სულ მჭკმეტს. (ვასოს) არ გრცხვენია, კაცო, რას მაწვალებ. (დაჯდება და ვასოს უჩქმეტს; ის უვარას).

მასწავლებელი. ეს რა ამბავია, კრელაძე, თქვენ ნამეტანი თავს ვახვედით. (გაბრაზებით).

გიორგი. ბატონო, ჩემი ბრალი არ არის, თვითონ იყვირა, და მე რა ვქნა.

მასწავლებელი. მე თქვენ გეუბნებით: მეორეჯერ არ ვაბედოთ! (ვასო იცინის) თქვენც, ლალიშვილო, სულ წამხდარხართ!

ვასო. ბატონო, იმან მიჩქმიტა, ჩემი რა ბრალია!

მასწავლებელი. სირცხვილი თქვენ, რომ მასწავლებლის პატივისცემა არ გაქვთ. საკვირველია, ამ კლასს რა ემართება: თითქმის საუკეთესო მოწაფეებიც გაფუჭდნენ. უმეტესობა მგონია ეგზამენს ვერ დაიქერს და დაბრძანდება ხელმეორედ ამ კლასში. განსაკუთრებით ეს კრელაძე. (სათს დახედავს). აბა, ყმაწვილებო, ახლა სულ ცოტა ხანი უკლია უკანასკნელი ქართული გაკვეთილის გამოსვლას. კარგად მოემზადეთ. არ შეარცხვინოთ თქვენი მასწავლებელი, კლასის დამრიგებელი და მშობლები. შემდეგ კარგი იქნება სერნობაც და თამაშიც. ახლა კი დიდ

18.

ზრომას არ მოითხოვს თქვენგან, რომ ერთ კარგად იმეცადინოთ. არ შერცხვით, მაშინვე გით. ვინც კარგად მიუგებს, ჯილდოს მიიღებს—როგორც შშობლებისაგან, ასე მასწავლებელთაგან. (დარუკავენ) აბა შშვილობით! (მასწავლებელი კადის, ბავშვებს „შშვილობით“-ს, უვირან: ზოგიერთი თავის „ორს“ დასტირის).

ფარდა.

დ. დგებუაძე.

(დასასრული იქნება).

როგორ სტიროდა ცხენი.

(მეთევზის ნაამბობი).

ინახავთ როდისმე, როგორ სტიროიან ცხენები? ვგონებ—რომ არა, რადგანაც იშვიათად იციან ცხოველებმა ტირილი. მე-კი მის მნახველი ვარ, რომ ცხენი სტიროდა, —ნამდვილი ადამიანური ცრემლებით, რადგანაც თავის აუცილებელ დალუპვას ჰხედავდა.

თუ ვნებავთ, გაიმბობთ ამ საზარელ მუდამ სამახსოვრო შემთხვევას. თანაც ჩემის ნაამბობიდან გაიცნობთ მეთევზეთა ცხოვრებას და დაინახავთ, რამდენი განსაცდელი მოელის მათ თევზაობის დროს.

ხუთი წელიწადია მას შემდეგ, რაც ეს მოხდა აზოვის ზღვაზე. მეტად ცუდი და არეული ზამთარი იდგა. საშინელ ყინვისა და კორიანტელ ქარ-ბუქების შემდეგ მოულოდნელად დგებოდა თბილი დღეები, მერე-კი, ორი-სამი დღის შემდეგ, ისევ სიცივე და ყინვები.

ამისთანაჲ დროს შორს წასვლა ბადეებით ზღვაში შეუძლებელია, რადგანაც არ იცი რა იქნება ხვალ. დღეს-კი ამინდია, —მზე, ყინვა, ხვალ-კი—ქარიშხალი, წვიმა, ნისლი. ყინვის დროს ზღვა მძიმედ ღელავს, გმინავს, ღმუის, როგორც გალიაში მომწყვდეული მხეცი; მერე ეს ყინული იმტვრევა

დიდ ნაქრებად; ასე სამი, ხუთი, შეიდი ვერსის მანძილზე ვტივებს ყინულის ნაქრები ზღვის ძლიერ გულ შეკრბზე.

ერთ წყნარ, ნათელ დღეს, ზამთრის დამდგეს, როდესაც ყინულმა მაგრად ფეხი მოიკიდა, მე და ჩემი მეზობელი პეტრე გორბაჩევი სათევზაოდ წავედით ზღვაში. ჩემ მარხილში შევავით პეტრეს ცხენი, წავიღეთ ბადე-ცულები, სანოვაგე და გზას გაუდგეჭით. კაი გზა იყო. თოვლით იყო დაფენილი დედამიწა. თვალ-უწვდენელი სივრცე მშვენივრად ბრჭყვიალებდა, როგორც უზარ-მაზარი ძვირფასი თვლებით მოქარგული თეთრი ხალიჩა. გავიარეთ ოცდა ათ ვერსამდე. ბოლოს ამოვიარჩით ერთი კარგი ადგილი და ჩამოვხტით.

მარდად, მიჩვეულ ხელით ამოვსტერიით თხელი ადგილები ყინულში, გავამაგრეთ ბადე, მარხილთან წამოვდგით პატარა თავშესაფარი და შევეუდგე მოსასვენებლად მზადებას. ამ ფაქა-ფუცში შეუმჩნეველად სალამომაკ მოატანა, მზე ჩაეშვა, მსწრაფლ ჩამობნელდა, აცივდა, ჩვენ ჩავწექით მარხილში, წავიხურეთ ჩალა და დავიძინეთ. გათენებისას რაღაც ყრუ და მრისხანე ხმაურობამ გამოგვავლიძა. წამოვდგეთ, გავიხედ-გამოვიხედეთ, და რა ვნახეთ? იმ ერთ ღამეში დარი სრულებით გამოცვლილიყო. თოვდა, მძაფრი ქარი ჰქროდა. ყინულის ქვეშ ზღვა ყრულ ჰგმინავდა, ჰბორგავდა და ბორკილების დამსხვრევას სცდილობდა.

დარის ცვლილებამ ძალიან აგვაშფოთა. თბილი ქვენა ქარი კარგს არას გვიქადიდა. დღემ საძაგლად განვლო. შინ დაბრუნება ყოვლად შეუძლებელი იყო. მოდიოდა თოვლი. ქარი გუგუნებდა, ზღვა, ყინულით შებორკილი, მძიმედ ჰკვენესოდა. ჩვენ მარხილში ვისხედით, ნაღვლიანად გავცქეროდით ბნელით მოცულ თოვლ-ბუქში გახვეულ სივრცეს. ვწევდით თუთუნს, ვოხრავდით და ვფიქრობდით ხვალინდელ დღეზე. ცხენიც თითქო იზიარებდა ჩვენ შავ ფიქრებს, მძიმედ ოხრავდა და სიცივისაგან მთლად კანკალებდა.

დადგა ღამე. ბნელი, გრძელი, ქარიშხლიანი ღამე. ჩვენ

თითქმის ძლიერ არ მოგვედიოდა. ქარი ძლიერდებოდა და თოვლის კორიანტელს აყენებდა. გაბაროტებული ქარი შალი საშინელ ძალით ხვეტდა თოვლს და ჰაერში ატრიალებდა. ირგვლივ რამდენიმე ასი ვერსის მანძილზე ყინულით შებოჭილი ზღვის სივრცე გადაშლილიყო. შორს ზღვის დაბალი ნაპირე ბი მოჩანდა. ზღვა კვენსოდა და ჰგმინავდა.

რიერაეისას ქარი ჩადგა, თოვლი გადაიღო და როცა გათენდა, დაინახეთ, რომ ზღვა გახსნილიყო და ჩვენ ყინულზე ვიყავით. თავზარი დაგვეცა. პეტრემ მწუხარებით აიქნია ხელები და წარმოსთქვა:

— ახლა-კა დავიღუპებით!

გამწარებული აქეთ-იქით იცურებოდა, თითქო ვისგანმე ხსნას მოელოდა. ჩვენი ყინული ირგვლივ ნახევარ ვერსის ოდენა იქნებოდა. ირგვლივ, სადამდისინაც-კი თვალი მიგიწვდებოდა, შავად მოსჩანდა ყინულში ზღვის ამონახეთქი ნაკადულები. ზღვა სწრაფად ინთავისუფლებდა თავს მოძულეებულ ყინულისაგან. შორს ეს ამოხეთქილი ნაკადულები შრავლდებოდა, იზრდებოდა, დიდ ადგილს იჭერდა: ასე გვეგონებოდათ— ზღვა ჰყლაპავს მის ზედაპირზე მცურავ ყინულსაო.

ჩვენ საშინელ მდგომარეობაში ვიყავით. შიმშილი და სიკვდილი გველოდა: ქარი წაგვიღებს, ზღვაზე გვატარებს, რამდენიც მოესურვება, და უბრალო ნაფოტივით გვათამაშებს. შეიძლება სამმა, ხუთმა დღემ, კვირამ და მეტმა დრომაც ასე განვლოს. კარგია, თუ ქარი ნაპირზე გაგვრიყავს, ან მეთევზეების ნავი მოგვაგნებს: — მაშინ ხსნა იქნება. მაგრამ საკეთილო ბოლოს მაინც არ მოველოდით.

დაუსრულებელ სულიერ ბრძოლაში იმედისა და შიშის კლანჭებში ოთხი ხანგრძლივი დღე და ღამე განვლეთ.

ქარს ხან აქეთ ხან იქით მივყავდით. ჩვენი ყინულის ნატები თან-და-თან იმტერეოდა და ქუცმაცდებოდა. ჩვენ და ჩვენ ცხენსაც საზრლო გამოგველია. ჩემი ამხანავი, მეტად წყნარი

და მშვიდი ადამიანი, მთლად დაეცა სულით; შინ ბრძანებულნი
 ხი დასტოვა და იმედმიხდილი ამბობდა:

— ალბად ველარ ველირსებით შინ დაბრუნებას, ზღვა
 ჩაგვთქავს... ბავშვები მებრალეებიან.

ვცდილობდი როგორმე გამეჭარვებინა მისი ნალველი და
 მწუხარება, თუმცა მეც გული საშინლად მეკუმშებოდა, ათა-
 სი ვარამი გულზე მაწვებოდა. ცხენი მარხილზე მიბმული იდ-
 გა და თავი ჩაეჭინდრა, ამ ოთხ დღეში საშინლად გახდა, ჩა-
 მოხმა, გვერდები გამოუჩნდა. შესაბრალისი იყო საწყალი პი-
 რუტყვი, რომელიც ჩუმად იტანდა შიმშილს, ტანჯვა-ვაებას;
 მაგრამ არც ჩვენი მდომარეობა იყო უკეთესი. ახალი მოუ-
 ლოდნელი უბედურება დაგვატყდა თავს: ჩვენი ყინული დაი-
 რღვა ორად იმ ადგილს, სადაც ჩვენ ვიდევით.

კიდევ კარგი, რომ დროზე შევნიშნეთ და მეორე, უფრო
 უშიშარ ადგილზე გადავედით, თორემ ცხენიან-მარხილიანად
 ყინულის ქვეშ მოვყვებოდით. ახლა ჩვენ უფრო ჩქარა ვმოძ-
 რაობდით: ქარი მძლავრად მიგვაქანებდა, ხანდისხან ტალღები
 ეხეთქებოდნენ ყინულის კიდეებს და სისინით დალუბვას გვი-
 ქალოდნენ. მაგრამ ყინულზე მდებარე თოვლი ხარბად სრუ-
 ტავდა წყალსა. ელავდა ზღვის ტალღები. ახლა უარეს
 მდგომარეობაში ჩავცვივდით. განვლო კიდევ დღემ და კიდევ
 ღამემ. ჩვენ ძლივს ღა ვმოძრაობდით — ისე ვიყავით გათოშილ-
 ნი და ძალა გამოლეულნი. თითქმის ორი დღე არა გვიჭამია-
 რა, თუმცა არც მადა გვქონდა; გვესაქირებოდა მხოლოდ სით-
 ბო და მოსვენება. კივი, მდუმარე ზღვა მძიმედ და მედგრად
 გვიზიდავდა, გულში გვიკრავდა.

ჩემი ამხანაგი აღარ ნალვლობდა, თავის ბედს აღარ ჰგმო-
 ბდა, თვალები ღრმად ჩაუცვივდა, პირისახეზე სიმშვიდე დაე-
 ტყო, თითქო ის აღარაფერს ჰთქობდა. გეგონებოდათ, ეს
 კაცი ცოცხალი სიცოცხლის მექონე ადამიანი-კი არა, არამედ
 მკვდარია, რომელსაც რაღაც სასწაულით შერჩენია მოძრაობის
 და ლაპარაკის უნარიო.

— შენ ცოცხალი ხარ კიდევ, პეტრე? ვეკითხებოდნენ დახან.

— რაო?—ოდნივ მიპასუხებდა ის.

— ცოცხალი ხარ, მეთქი?

— ცოცხალი ვარ... მაგრამ, მალე...

ვერ ათავებდა სიტყვას, იმედ-დაკარგული სუსტად გაიქნევდა ხელს, თითქო ბედს ურიგდებოდა და გაინაბებოდა.

მეც ჩუმად ვიყავი, ლაპარაკი შეძნელებოდა; ირგვლივ როგორც უდაბნოში ყველაფერი სდუმდა, მხოლოდ ქარი ისროდა მალლა შავ ტალღებს.

უკანასკნელ დღეს დილით ქარი ჩადგა. ცა მოწმენდილი იყო. სუსხიან ჰაერში ცეცხლის აღის მზგავსად ენთო ცისკარი. მზე ამოვიდა და მის სინათლეზე, შორს, აღმოსავლეთით რაღაც ზოლი დაეინახე. ეს, უეჭველია, ნაპირი იყო. გამეხარდა და პეტრეს მივვარდი, რომ მხიარული ამბავი მეცნობებინა. ის მარხილში იწვა, როგორც მკვდარი, გაუნძრეველი, ფერმკრთალი. ეძინა, თუ მოახლოვებულ სიკვდილის წინ თავდავიწყებას მიეცა,—მნელი სათქმელი იყო. მე სიფრთხილით ვავალვიძე.

— პეტრე, პეტრე!

— ჰაა?—გონს მოვიდა და შემეკითხა.

— ნაპირი მოსჩანს.

— ნაპირი...

ეს სიტყვა ისე მშვიდად, ისე გულ-გრილად სთქვა, რომ გული მომიკვდა.

— რა ვქნა, ნაპირია,—გავიმეორე აღელვებით,—ეს ხომ ჩვენი ხსნაა! *

პეტრე ჩუმად იყო და გაშტერებით. გასცქეროდა სივრცეს; თითქო რაღაც უცნაური სენი ეუფლა.

მე თავი დავეანებე დაუსულ იმ შავ ზოლს გავსცქეროდი,

შორს ოდნავ მოსწანდა; რასაკვირველია, იგი მიწამ იყო შეჩვევნილი, რომ ჩვენი ყინულის ნატები იქითკენ მიექანებოდა, და ეს სასურველი ნაპირი მკაფიოდ მოსწანდა. მაგრამ ეს მხოლოდ მეჩვენებოდა. დაღალული თვალთ უხარ-მაზარ ზღვას ეზომავდი და შწუხარებით ვხედავდი, რომ იგი თვალუწვდენი და საზარელი იყო.

„ნეტავი იმ ნაპირას ცხოვრობს ვინმე, თუ არა? — შწუხარებით ვეკითხებოდი ჩემს თავს. — თუ ცხოვრობს, ხომ დაგვინახავს... ოჰ, ნეტავ კი დაგვინახოს!“ ეს აზრი ახლა ჩემ გონებას ღრღნიდა, და მე სხვაზე ველარას ვფიქრობდი. ნაპირი, ნაპირი... ოჰ, ნეტავი კი ერთი დაგვინახონ-და!

ვემუდარებოდი, შევესთხოვდი ცათა მპყრობელს, გათოშილი ტუჩებით ვბუტბუტებდი, ვიმეორებდი მხურვალე ლოცვას, ყველაფერი გადამავიწყდა, მხოლოდ იქითკენ ვიჭკირებოდი, სადაც მიწა იყო... ოჰ, ნეტავი კი დაგვინახონ-და!

ზღვა კვლავინდებურად ბუტბუტებდა. მზე ანათებდა, ტალღები ირხეოდნენ, თეთრად მოსწანდა თოვლით შემოსილი ყინული. სუსხიანი ზამთრის დღე ლამაზად ბრწყინავდა, თრთოდა, და ამავე დროს არაფერი გვიმტკიცებდა, რომ შორს, ნაპირზე არის კოცხალი სულდგმული. სასოწარკვეთილება შივი გველივით გულზე მომეჭიდა. უკანასკნელი იმედი მეკარგებოდა. ვნატრობდი: ოჰ, ნეტავი დაგვინახოს ვინმემ — და მევე ეუპასუხებდი ჩემს თავს: „ამაოა ყველაფერი.“

შუადღისას ზღვაზე რაღაც გამოჩნდა. მე დავაცქერდი. რაღაც შივი წერტილი ზვირთებზე ხტუნაობით გვიახლოვდებოდა.

„ნავია,“ — გამირბინა აზრმა თავში, მაგრამ არ ვერწმუნებოდი ჩემ თავს, — შეშინოდა რწმენისა. წერტილს თვალს აღარ ვაშორებდი. იგი გვიახლოვდებოდა, ფართოვდებოდა, თან-და-

თან ირკვეოდა. დიად! ეჭვს გარეშეა, ეს ნავია, ნავია—დავით აღმაშენებლის ვარჩევ. დაგვიჩაბეს... აქეთკენ მოდიან სიხარულო!

— პეტრე, პეტრე!—მივირბინე მარხილთან, რომელშია ჩემი ამხანაგი იწვა.—პეტრე, გვეშველა! ნავია! ნავია!..

სიხარულით ისე ვანჯღრევდი პეტრეს, რომ ის თითქმის შეშინდა. აღბად ვგანა, რომ ქყუაზე შევეცდი.

— ნავი მოდის ჩვენსკენ, ნავი!—ცვიროდი მე.

პეტრე თითქო ხანგრძლივი ძილის შემდეგ გამოიკვიაო.

— ნავი!.. სად არის ნავი?—წყნარად იკითხა მან და ზღვას თვალი მიავლ-მოაველო.

— აგერ... აგერ, — აღელვებით ვუთითებდი მე.

პეტრემ დაინახა. ერთ წამს ჩუმად უყურებდა, თითქო არა სჯეროდა, მერე-კი წარმოსთქვა:

— მართალია... ნავია... ოჰ, ღმერთო!.. — და გაიცინა.

ეს სიცილი ისეთი წყნარი, უცნაური და მხიარული იყო, თითქო შემოდგომის მზის სხივმა გამოაშუქა ღრუბლებიდანაო. პეტრემ მძიმედ ამოიოხრა, ისე მძიმედ, თითქო ზურგიდან ას ფუთიანი ტვირთი მოხსნესო. მაგრამ მაშინვე რაღაც შიშმა გადაჰკრა პირისახეზე და მორიდებით იკითხა:

— იქნება ჩვენსკენ არ მოდის?

— როგორ არა, აქეთკენ მოდის, — დავამშვიდე იგი და თანაც ჩემი თავიცა, რადგან იმედის გაცრუების შიში ჯერ არ განმშორებოდა.

ნავი გვიახლოვდებოდა. უკვე სჩანდა ორი ადამიანი, რომელნიც ნავში ისადნენ. ისინი ძალზე აწვებოდნენ ნიჩბებსა და ნავი ჩქარა მოსკურავდა ჩვენსკენ. სიხარულმა შეგვიპყრო. ველარ ვიკავებდით სიხარულს, მოუთმენლობას. მე ხელწებს ვიქაყვდი, პეტრე ქუდს. იგი ახლა სულ გამოცოცხლდა: დაუბრუნდა ჯან ღონე, დაუბრუნდა სიცოცხლის წყურვილი.

იგი პირს აღებდა, რათა ნავისკენ ძლიერი ძლევა მოსილი

სიტყვა გადაეტყორცნა: მაგრამ ამოდ: ხმამ უთხროდა და მის ნაცვლად რაღაც ხიხინი ისმოდა. რამდენიმე წუთის შემდეგ ნავი უნულს მოაუახლოვდა. შიგ მჯდომნი ხელებს გვიქნევდნენ:—მოდით ჩქარა, ნავში ჩასხედითო ჩვენ მსწრაფლ მოვაგროვეთ, რაც თან წამოიღებოდა და ნავისაკენ გავეშურეთ. მაგრამ რამდენიმე ნაბიჯი რომ გადადგა, პეტრე ერთბაშად შედგა, თითქო რაღაც ძალიან საჭირო რამე მოაგონდაო, და წამოიძახა:

— ცხენი?

მეც თავზარდაცემული შევსდექი. ამ ფაცა-ფუცსა და სიხარულში მოულოდნელი ბედნიერებით დამთვრალთ ჩვენ სრულებით დაგვაიწყდა ცხენი, რომელიც ჩვენი მოზიარე იყო ამ საშინელ მოგზაურობაში, და ახლა დაგვებოდა კითხვა:

— რა უნდა უყოთ ცხენს?

იმისი წაყვანა შეუძლებელია: ნავში ადგილი არ არის; დავტოვოთ ყინულზე—ცოდნა. მართლაც, რა უნდა ვქნათ?

ნავიდგან-კი მოუთმენლად გვაჩქარებდნენ:—„ჩქარა წამოდითო!“

— ნუ თუ ამას აქ დავტოვებთ?—იკითხა პეტრემ.

მეტი გზა არ არის, უნდა დავტოვოთ,—გაუბედავით უთხარი მე

— არა, ეს შეუძლებელია!—წარმოსთქვა პეტრემ.

იგი იდგა, შეჰყურებდა ცხენს და მისი პირისახე ისეთ სიბრაღულს გამოხატავდა, რომ შეხედვაც შეგეზარებოდათ.

— ჩქარა!—გვიყვიროდნენ ნავიდან.

უნდა წავსულიყავით.

— წავიდეთ, რჩევა ვკითხოთ,—უთხარი მე.

დაბნეულნი, დაფიქრიანებულნი—წინ გავსწიეთ. მოულოდნელად, ზურგს უკან ფეხის ხმა მოგვესმა, მივიხედეთ—ჩვენი ცხენია. აშვებულიყო მარხილიდან, რომელზედაც მიბმული იყო და ლახლახით მოგვდევდა თავის უღონო ფეხებით, და თავის ლურჯ, მწუხარე, სვედით სავსე თვალებით გვიყურებდა.

პეტრეს ამ სანახაობამ ისეთი თავხარი დასცა, რომ იგი შესდგა, შეჰყურებდა ცენსა და თითქმის ტიროდა:

— ოჰ, როგორ უნდა დაეტოვოთ? სენდისი ნებას არ მაძლევს!

ნავიდან-კი მოუთმენლად გვიყვირიან:

— ჩქარა!

— წავიდეთ, ვნახოთ, რას იტყვიან, — ვეუბნები პეტრეს, მოვიკიდე ხელი და წავიყვანე, ცენიც თან მოგვდევს.

თითქმის ყინულის პირას მივედით. წინსვლა ძნელია, საშიშო, რადგან ყინული ნაპირებზე თბელია; უნდა გავცუროთ ნავისკენ.

— რას აყვინებთ? — გვეკითხებიან, ნავიდან: — დროს ნუ ჰკარგავთ.

— აი, არ ვიცი, ცენს რა ვუყოთ, — ვეუბნებით ჩვენ. — ვერა ვტოვებთ — ცოდოა.

— გენანებათ თუ არა, უნდა დასტოვოთ: ნავში ვერ ჩავისვამთ, — სთქვა ერთმა შეთევზეთაგანმა, — დროზე ჩასხედით და წავიდეთ.

— მაშ ეს ცენი უნდა დაილუპოს? — უპასუხა პეტრემ, და თან სიბრალულით აღსაესე თვალებით შეჰყურებდა.

— რას იზამ, ასე გამოდის. ღმერთს მაღლობა შესწირეთ, რომ თქვენ მაინც გადარჩებით.

— არა, ასე არ შეიძლება, — არა სცხრებოდა პეტრე, — ცოცხალი ღვთის ქმნილება დასაღუპავად გავიმეტოთ. არ შეიძლება, ძმანო.

შეთევზეებს სახეზე რაღაცამ გაურბინა; კილო, რომლითაც ნათქვამი იყო უკანასკნელი სიტყვები, ისინი შეაყოყმანა, შეაფიქრიანა. მაგრამ ეს მხოლოდ წამიერი იყო.

— რას იზამთ, ძმანო? — ამოოხვრით სთქვა ერთმა მათგანმა. — თან წაყვანა არა გზით არ შეიძლება. ან რა შესაბრალონია? სულ ერთია ვერ — იცოცხლებს. უყურეთ — როგორ დაგიმშვეიათ. აბა ნახე, როგორ გაძვალტყავებულა!

მეცხენს შევხედე. მართლადაც ძალიან ცუდი შესახედაობა ჰქონდა, ზურგსა და გვერდებზე ძვლები დაქუთულობდა, ასე გვეგონებოდათ, იმათ მხოლოდ მაგარი ტყავი აკავშირებდა. მაგრამ თვალები-კი გონივრულად, თითქმის ადამიანურად გამოიკვირებოდა: შიგ ღრმა მწუხარება გამოჰკრთოდა.

საბრალო! აღბად ჩვენ განძრახვას გრძნობდა და მისი თვალები თითქოს საყვედურს გვეუბნებოდნენ.

«რათა მტოვებთ? ვანა არ გემსახურებოდით სიმართლითა და ერთგულად? ვანა თქვენთან ერთად მე არ ვიტანდი გაჭირვება-შიმშილსა, სიცივესა და სხვა უბედურებას? და ახლა, როდესაც არ გინდევართ, მტოვებთ ყინულზე მარტო, სასიკვდილოდ, — რისთვის?»

შეუძლებელი იყო დამშვიდებით გეკვირათ ამ მუდარით აღსავსე ლურჯ თვალებში: იმდენი მწუხარება-ვაება ჩაქსოვილიყო შიგა.

მოვარიდეთ თვალი. დაწვეჭით ყინულზე და როგორც მოღალატენი სიფრთხილით ნავისკენ გავცურდით. ცხენი-კი იდგა, გვიყურებდა: არა სჯეროდა, რომ ჩვენ ამას ჩავიდინდით.

მაგომ ჩვენ ეს ჩავიდინეთ, ნაწამლის მივცურდით, ჩავსხედით, მეთევზეებმა ნიჩბები მოუსვეს წყალში. როდესაც ყინულს მოვშორდით, პეტრემ, რომელიც თვალს ვერ აშორებდა ცხენს, ხმა-მალლივ შეჰყვირა:

— უყურეთ, უყურეთ — ცხენი ტირის!

ჩვენ იქითკენ მივიხედეთ: ცხენი ყინულის ნაპირას იდგა და თვალთაგან მსხვილი, ცხარე ცრემლი ჩამოსდიოდა. იგი ტიროდა, როგორც ტირის ადამიანი, როდესაც მას უკანასკნელი იმედი გადარჩენისა ეკარგება, როდესაც თვალწინ მხოლოდ სიკვდილი უდგა.

ეს ცრემლები, წყნარი, უღონო, გულს გვიკლავდა. პეტრემ ამ სატანჯელს ველარ გაუძლო, ხელი ყინულისკენ გაიშვირა და გაისმა მწვავე მწუხარებით აღსავსე ხმა:

— ჩემო ცხენო!.. ძვირფასო, საყვარელო ცხენო!..

უიმედო, იგი ნავში ჩაიკეცა, ქუჩკიან, სველ ფსკერზე პირქვე დაემხო და ქვათინით იმეორებდა:

— ჩემო ცხენო!.. ჩემო ცხენო!.

ცხენი-კი იღვა უძრავად, ერთ ადგილას, თითქო სიმწარისაგან გაქვავებულაო. და თვალთაგან მსხვილი, ხშირი ცრემლი ღაპა ღუპით გადმოსდიოდა.

ნაეი-კი სულ წინ მიდიოდა. თან შავი ტალღები გაშმაგებით მიმოჰქროდენ ჩვენს გარშემო და ქაფ წინწკლებს გვაფრქვევდნენ. ყინული და ზედმდგომი ცხენი ზღვის სიღრმეში იმალებოდა. ჩვენ ნაპირისაკენ მივდიოდით.

— მე უყურებდი ყინულს, რომელზედაც ჩვენი ცხენი დარჩა. საბრალო მიტოვებული ცხოველი ისევე გაუნძრევლად იღვა, თითქო გაქვავებულაო, და აღბადა ტიროდა. გულს ბოღშა გვაწვებოდა. ჩვენი დანაშაული ამ გონიერ, საბრალო, უენო პირუტყვის წინაშე გვტანჯაედა. პირვანდელი სიხარული სრულებით გაჰქრა, ხმა-ამოუღებელიც ვუახლოვდებოდით ნაპირს. სახეზე ყველას მწუხარება აღებქდა.

ნავის ფსკერზე ტალახში გაშლართული, პირზე ხელმიფარებული პეტრე იწვა და გულ-ამოსკენით მწარედ ქვითინებდა.

თ. კარბელაშვილი.

ზ ა ვ ს უ ლ უ ი.

აღამოზე ჩვეულებრივ შემოიარა ჩემთან ამხანაგმა. ორივენი სოფელში ვცხოვრობდით მეზობლად და თითქმის ყოველ დღე ვხედავდით ერთმანეთს. იმისი შეურყეველი მშვიდი ხასიათი და ფრთხილი გონება მიზიდავდა მისკენ.

იმ საღამოს შევნიშნე, გუნებაზე ვერ იყო; დაბლა იყურებოდა და აღელვებული წკებას იცემდა ფეხებზე. ვერ ვაუბედვ მიზეზის გამოკითხვა, მაგრამ თითონვე მიამბო:

— იცი, დღეს დიდი სისულელე შემემთხვა.

მე გავოცდი. დაუჯერებელი იყო, რომ ამისთანა თავ-დაჭერილ ადამიანს

სისულელე რამ შემთხვეოდა.

— ჩვენ სოფელში, — განაგრძო იმან, — ცეცხლი გაჩნდა, დაიწო ერთი სახლი.

— და შენ იმ ცეცხლში შევარდი? — გავაწყვეტინე მე დაცინვით.

შრები შეიშაფუნა, და, როგორც შეენიშნე, აწითლდა; მაგრამ იქნება ჩამავალი შხის სხივები შიადგა.

შკორე სწიუმის შემდეგ განაგრძო:

— შგონია კერში გაჩნდა ცეცხლი, პატარა ხანს უკან ჩალას შოეკიდა და, რომ დაეინახე ბუბრიდან სქლად ამოვარდნილი ბოლი, ცნობის შოყვარეობამ დაძძლია და ახლო შივედ.

ხალხი საშუალოდ იყო გასული, შხოლოდ ორიოდე ადამიანი-ლა დამხედა იქ: ორი დედაკაცი ამ უბედურების შოტირაონი, ერთი შეარგანე შშ. ფლოროიანეს ხატით ხელში და ორიც გლეხ-კაცი კარიელი ვედროებით. იშათგან ვაეიგე, რომ სახლი დაკეტილი იყო, რადგან პატრონები საშუალოდ იყენენ გასულნი.

ქსეც შენობას! ვიფიქრე მე: ისე იწვის, თითქოს თოფის წამლით იყოს სავსე.

რამდენიმე წამის შემდეგ შთელი ერდო ცეცხლში გუზგუზებდა; ცვამლი თეალებსა გვწვავდა და ისეთი სიმბურვალე შოდიოდა, რომ ტანისამოსის დაწვისა შომერიდა და უკან დაეწიე.

ამ დროს შოიობინა ხალხმა ცულებით და წყლით: ზოგმა გამოანგრია ლობე, რომელსაც ცეცხლი არსაიდან შიუდგებოდა, ზოგი-კი უშნოდ ღვრიდა წყალხ: შხოლოდ იქ მდგომანი გაწუწეს. ერთი დედაკაცი წააქციეს და ცეცხლს-კი ოდნავად არ მიკვარებია წყალი. მე არაფერი უთხარი, რადგან სხვა შენობებს შიში არ ჰქონდა, და ამ სახლის გადარჩენა-კი შეუძლებელი იყო.

უცბად ვილაცამ დაიყვირა:

— სახლში ბაეშვია, პატარა სტასეკი?

— სად?

— სახლში... ფანჯარასთან სძინავს თაბახში... ფანჯარა

რომ გატეხოთ, შეიძლება ცოცხალი გამოიყვანოთ...

მაგრამ არაეინ შეინძრა. ჩალა ვარვარებდა, ბოძები იწოდნენ ვახურებული მავთულივით.

უნდა გამოეტყუდე, ეს რომ გავიგონე, გულს უკნაღრუად ვადმომიბრუნდა. „თუ არაფერ მიდის,“ ვიფიქრე, მაშ მგ წავალ ბავშვის დასახსნელად. ერთი წუთი საკმარისია, მაგრამ რა ჯოჯოხეთური ცეცხლია ..

— გაიძარით ვინმე, — ყვიროდნენ დედაკაცები, — ძაღლის სული გიდგიათ, ადამიანებად არა ხართ ჩასათვლელი.

— შენ თითონ შედი იმ ცეცხლში, თუ ვერე ჰკვიანი ბძანდები, უთბრა ვილაკამ. იქ სიკვდილს ვერ ასცდები; ბავშვი-კი სუსტია წიწილასავით, — აქამდინ კიდევ მოკვდებოდა..

„კარგი“ ვიფიქრე მე: „არაფერ მიდის, მეც ვყოყმანობ“... გონება-კი მიჩურჩულებს: „რა ეშმაკი მიგწევს იქითყენ... განა იცი სად არის ბავშვი? იქნება გადმოვარდა თაბხიდან“...

ბოძებმა ტაკა ტაკით ძირს დაიწიეს.

„უნდა გავბედო... ყოველი წამი ძვირფასია... ბავშვი მატლივით რომ არ დაიწვას... მაგრამ რომ მომკვდარიყო?“

შორიდან მოიხმა საშინელი ხმა დედაკაცისა:

— ბავშვი დაიხსენით!

— დაიჭირეთ! — დაიყვირა ხალხმა, — ცეცხლში შევარდება და თითონაც დაიღუპება.

მეც გავიგე ჩემს უკან ხმაურობა და კივილი.

— გამიშვით!.. ბავშვი ჩემია!

— მოაშორეთ!

— მე ველარ გავძელ, გავიქეცი სახლისკენ. ცეცხლში და კომლში გავეხვიე. ერდოს ტაკა-ტაკით გიჰქონდა, ბუხრიდან აგურები ევიოდა. ვიგრძენ, რომ თმა ამეტრუსა და გაჯავრებულმა უკან დავიწიე... „რა სულელური გრძნობიერებაა,“ ვიფიქრე: „კაკის ერთი მუკა ფერფლისთვის დაემთხინჯდე... ახლა იტყვიან, გმირობა უნდა გამოეჩინაო“...

ამ დროს ხელი მკრა ვილაკ ყმაწვილმა ქალმა, რომელიც სახლისკენ მირბოდა. მომესმა შემტვრეული მინის წკრილი და როდესაც ქარმა ბოლი გაფანტა, ფანჯარასთან ქალი დავინახე, — ისე გადახრილიყო ფანჯარაზე, რომ ჰუტყვიანი ფეხები უჩანდა.

— გაგიედი, — დაუყვირე, მე, — მანდ ლეშია და ბავშვი!

— იაგნა, გამობრუნდი! — დაუყვირა ხალხმა.

ჭერი ჩამოინგრა, ნაპერწკლები გაიფანტა აქეთ-იქით, ქალი დაიშალა კომლში, მე-კი თვალები დამიბნელდა.

— იაგნა! — გამეორდა საცოდავი ხმა.

— ახლავ!.. ახლავ!.. უბასუხა და ჩემკენ გამოიბინა, ძლივს მოჰყვანდა ხელით ბავშვი, რომელსაც გაღვიძებოდა და მაღალი ხმით ტიროდა.

— ბავშვი კოცხალი იყო? — ვკითხე მე ამხანაგს.

— უვნებლად იყო.

— ის ქალი... და იყო ბავშვისა?

— არა, — შითხრა ამხანაგმა, — სრულიად უცხო, სხვასთან არის მოსამსახურედ და სულ თხუთმეტის წლისა იქნება.

— არა ევნო-რა?

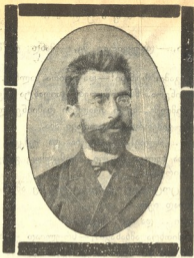
— თავზე მოსახვევი დაეწო და თმები შეეტრუსა.

— აქ რომ მოვდიოდი, დავინახე, კარტოფილსა ფუტკენი-და და თან იმღეროდა; მინდოდა მადლობა გადამეხადნა, მაგრამ უცბად მომაგონდა იმისი გამბედაობა და ჩემი ცივი მსჯელობა, სხვის უბედურების წინაშე... ისე შერცხვა, რომ სიტყვის თქმაც ვეღარ გავბედე. აი ასეთები ვართ!.. დაუმატა იმან და წკვლით დაუწყო გლეჯა ბალახს.

კახე ვარსკვლავები გამოჩნდნენ; ცივმა ქარმა დაჰბერა და ტბიდან მოისმა ბაყაყების ყიყინი და ჭიკჭიკი ჩიტებისა, რომელნიც დასაძინებლად ეშხადებოდნენ. ამ დროს ყოველთვის მომავლის გეგმას ვადგენდით, მაგრამ ახლა ბაგეც არ დაგვიძრავს, მხოლოდ გარშემო ბუჩქებიდან თითქოს ვიღაც ჩაგვიურჩულებდა, „აი ასეთები ხართ“!..

ელ. ანტონოვსკისა.

ალექსანდრე სოლომონის-მე ხახანაშვილი

25 ივლისს ქალაქ სამარას ახლო გარდაიცვალა ქართველი მეცნიერი პროფესორი ალექსანდრე ხახანაშვილი. იმის-
მა გარდაცვალებამ თავხარი დასცა მთელ საქართველოს: ყო-
ველ კუთხიდან მოდის სამძიმრის დეპეშები და წერილები; ყვე-
ლა უზომოდ მწუხარება იმის დაკარგვით, რადგანაც ის იყო
დაუღალავი მკვლევარი თავის სამშობლოს წარსულისა და აწ-
მყოსი. არა თუ ქართველები, რუსეთის გამოჩენილი ადამიანე-
ბიც-კი დიდის მწუხარებით აღნიშნავენ იმის გარდაცვალებას,
დიდ დინაკლისად სთვლიან და თანაგრძნობას გვიცხადებენ
როგორც ჩვენ, ისე საისტორიო მეცნიერების ტაძარს.

ალექსანდრე ხაბანაშვილი გორელი დეკანოზის შვილი იყო. პირველ დაწყებითი სწავლა გორშივე მიიღო; შემდეგ ტფილისის პირველი გიმნაზია გაათავა 1884 წელს ოქროს მედალით, ხოლო 1888 წელს სამაგალითოდ გაათავა მოსკოვის უნივერსიტეტი ფილოლოგიური ნაწილი და, ნიშნად განსაკუთრებულის ნიჟისა, იქაც ოქროს მედალით დააჯილდოვა უნივერსიტეტმა და იქვე დასტოვა ისტორიის პროფესორობისათვის მოსამზადებლად. შემდეგ იგი მიიწვიეს მოსკოვისავე ლაზარევის ინსტიტუტში ქართულ სიტყვიერების კათედრაზე, სადაც განსვენებული სიკვდილამდე დარჩა.

ა. ხაბანაშვილი ჯერ თითქმის ახალგაზდა კაცი იყო, ორმოცდა ათის წლისა არ იყო, მაგრამ აგერ ოცდა ხუთი წელიწადია, რაც იგი დაულაღვად ემსახურებოდა თავის ქვეყანას. იმის მეცადინეობით იყო, რომ 1900 წელს ნება დართო მთავრობამ და მოსკოვის უნივერსიტეტში გაიხსნა ქართულ სიტყვიერების კათედრა, რომლის პრიატ-დოცენტადაც ალ. ხაბანაშვილი აირჩიეს. უამისოდაც ბევრგვარის შრომით დატვირთულ ხაბანაშვილისათვის ადვილი არ იყო ამ ახალი კათედრის მიღება და ხელმძღვანელობა, მაგრამ მას იმდენად სასარგებლოდ მიაჩნდა ეს საქმე, იმდენად უყვარდა თავისი ერი, მისი მწერლობა და ენა, რომ სიამოვნებით იდო თავს ეს ახალი დიდი შრომა, მიიღო კათედრა, უსასყიდლოდ იკისრა ლექციების კითხვა და აღფრთოვანებული მხნეობით შეუდგა საქმეს, რადგან ამ კათედრის დაარსება მისთვის ერთგვარ ზნეობრივ გამარჯვებას წარმოადგენდა.

ამ ოცდა ხუთი წლის განმავლობაში ა. ხაბანაშვილს დაუწერია და დაუბეჭდია სამასამდე სხვა-და-სხვა გამოკვლევა-ნი თუ მოსაზრებანი ქართველთა ყოფა-ცხოვრებისა, ზნე-ჩვეულებისა და მწერლობის შესახებ, რაც ოცზე მეტ მოზრდილ ტომს შეადგენს. მაგრამ ამათ შორის ფრიად საგანძური ნაშრომია „ისტორია ქართულის მწერლობისა მეცხრამეტე საუკუნემდე“ და „ქართულ სიტყვიერების ისტორია,“ რომელიც

ოთხ დიდ ტომს წარმოადგენს. ჯერ ამის მეტიც რომ არაფერი გაეკეთებინა ხახანაშვილს, მაინც უყვდავი იქნებოდა იმისი სახელი. ამას გარდა ბევრი ნაწერები აქვს საქართველოს შესახებ ფრანგულსა, გერმანულსა და იტალიანურს ენებზე, რაც საშუალებას აძლევს ევროპიელთ ჩვენის ვინაობის გაცნობისას.

აღ. ხახანაშვილი ერთ წუთსაც არ გააცდენდა უსაქმოდ. მუდამ შრომობდა, იკვლევდა ძველ ხელთ-ნაწერებს, დღე და ღამ ჩაპკირკიტებდა მათ, სწერდა როგორც რუსულსა, ისე ქართულ. ეურნალ-გაზეთებში და დიდის გულ-მოდგინებით ადევნებდა თვალს ყოველს წვრილმანსაც-კი თავის ქვეყნისას. იგი ზაფხულობით უმეტეს ნაწილად ჩამოდის თავის სამშობლოში, მიმოივლიდა ხოლმე ჩვენი ქვეყნის მივარდნილ კუთხეებსაც-კი და იკვლევდა იმის წარსულსა და აწმყოს. ხან, როცა საჭიროება თხოულობდა, მიდიოდა საზღვარ გარეთ — რომსა, საფრანგეთსა და ინგლისში, სადაც სჩბრეკდა და იკვლევდა იქაურბ მუზეუმებსა და წიგნთ-საცავებში შენახულ ხელთ-ნაწერებს საქართველოს შესახებ, აგროვებდა მასალას და მეცნიერულად შემუშავებულს პბეჭდავდა.

მეტად ძნელი საშრომი პქონდა აღ. ხახანაშვილს. მაგრამ თავ-დაუზღვევლი მოღვაწე კიდევ იმდენს ახერხებდა, რომ დიდ მონაწილეობას იღებდა მოსკოვში მყოფ ქართველ სტუდენტთა წრეებში, ეხმარებოდა სხვა-და-სხვა სამოღვაწეო პროგრამების შედგენაში, უმზადებდა სამშობლოს მომავალ საერო მუშაკებს, და თავისი მაგალითით აჩვენებდა მოსწავლე ახალგაზრდობას, რამდენად წმინდა მოვალეობაა დაჩაგრულ და ჩამორჩენილ სამშობლოს სამსახური.

ბუნებით მშვიდობიანსა და სათნო ხასიათის პატრონს აღ. ხახანაშვილს სიყრმიდანვე არ უყვარდა ფუქსავატი ცხოვრება. თუ არ იცოდით ვინ იყო, ვერც კი შენიშნავდით, თუ ის მეცნიერი იყო, იმდენად სადა და მარტივი იყო მისი ქცევა, ლაპარაკი, ჩაცმა-დახურვა და მთელი მისი ცხოვრე-

ბა. მოკრძალებული იყო, ჩვილის გულისა, და მხოლოდ კვებით შეეცდებოდა ხოლმე ღრმა კოდნა თავის საქმისა, სადაც წაქმე იმის სამშობლოს შეეხებოდა, უიმიოდ-კი იგი ჩვეულებრივ ადამიანთაგან არ განსხვავდებოდა. ყველაფერში ზომიერებას იცავდა, გარდა ერთი რამისა,—ეს იყო მისი გამუდმებული შრომა და მუცნიერებისადმი სიყვარული.

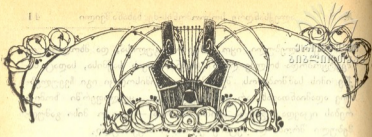
ხახანაშვილმა მთელი თავისი ახალგაზრდობა, პირადი ბედნიერება, მთელი თავისი ძალ-ლონე შესწირა ერთხელევე სათაყვანებლად არჩეულ საგანს—სამშობლოსათვის მრღვაწეობას, მოძმეთა წარმატებას. და გააკეთა ის, რის გაკეთებაც მხოლოდ ღვთისაგან რჩეულთ შეუძლიანთ: შესწირა სამშობლოს სიცოცხლე და მასთან ერთად მთელი თავისი მონაგარი, პატიოსანი შრომით დაზოგვილი შეძლება მოძმეთა განათლებების საქმეს უანდერძა

ის შეძლება. რაც მან „წერა-კითხვის“ საზოგადოებას დაუტოვა, ორმოც-და ათი ათას შანეთამდეა, და ამით უკვდავი მაგალითი მოგვცა იმისა, თუ როგორ უნდა ემსახუროს პატიოსანი შვილი თავის მშობელ ერს, თავის ქვეყანას.

ეს ღირსეული მამულისშვილი დიდის ამბით გადმოასვენეს ქალაქ სამარადან საქართველოში. რუსეთიდან დაწყებული ტფილისამდე ყოველ ქალაქში ეგებებოდნენ იმის ნაშთს მადლიერი თანამემამულენი და ვერცხლისა და დათვის გვირგვინებით ამკობდნენ იმის პატიოსან ცხედარს. მთელი საქართველო, ყოველი შეგნებული მამულისშვილი მდუღარე ცრემლით დასტიროდა მას და ამგვარის გლოვითა და ვაებით მიაბარეს მიწას დიდუბის ეკლესიის გალავანში იაკობ გოგებაშვილის გვერდით.

უკვდავია სახელი დიდებული მამულისშვილის, სულ-მალალი ქართველო მუცნიერის ალექსანდრე ხახანაშვილისა!

განდევილი.

✦ პროფ. ალ. სოლომონის-მის ხახანაშვილის ხსოვნას.

„რად მოკვდა ასე უეტრად,
ნეტა სად ემურებოდა?“

იკვდილის შავმა ყორანმა
ჩრდილოდან გადმოიარა;
ისევ ათრთოლდა, აკვნესდა
ქვეყნის წყლოული და იარა.

საკაცობრიო სამსხვერპლომ
კვლავ შეიწირა ზვარაკი:
მსხვერპლი მსხვერპლს გაჰყვა, შემცირდა
ისედაც მცირე ბანაკი.

სტირის და სტირის შშობელი,
კრემლი არ სწყდება დედისა:
კუბოს ემზობა, ქვითინებს,
ქვითინებს შავის ბედისა.

იგი საერო ტრაპეზეზე
სანთელივითა დნებოდა,
მისი შუქი და ნათელი
სიბნელეს ეფინებოდა.

ჰქრებოდა მისი სიცოცხლე,
მაგრამ არ ენანებოდა,
რადგანაც ღვაწლი ამ სოფლად
სამარადისოდ რჩებოდა.

სამშობლოვ, ჩემო მწუხარევ,
ის, ვინც ზრუნავდა შენზედა,
შენთვისვე მოკვდა და შენვე
მიისვენევი მკერდზედა.

სიკვდილის შავმა ყორანმა
დაგეჩხაფლა, გადაგვიარა;
ისევე ათრთოლდა, აკვნესდა
ქვეყნის წყლული და იარა.

გ. ქუჩიშვილი.

იაკობ გოგებაშვილი 35 წლისა.

იაკობ სვიმონის-კე გოგებაშვილი

პირველი ნახევარი მისი ცხოვრება-მოდერნიზაციისა.

I

რა მგონია, რომ სრულიად საქართველოში იუვეს ამ თამად იმისთანა წიგნის მკოდნე ადამიანი, რომელსაც არ გაეგონოს იაკობ გოგებაშვილის სახელი! მისი „დედა-ენა,“ „ბუნების კარი“ და სხვა მრავალი წიგნები ათასობით ეფინებოდა ყოველ წლივ მთლად ზენ სამშობლო ქვეყანას. მათი დახმარე-

ბით სწავლობდა ქართველი ბავშვი წერა-კითხვას; იგივე შედეგს
 გენდენ საფუძველს საბაღო სკოლისას. ეს წიგნები გვისურა
 თებდნენ საქართველოს ყოველ მხარეს: მის მთა და ბარს, მის
 მიწა-წყალს, მის ჰავას, ჰაერს, მოსაეაღს. უმთავრესი ყურად-
 ლება-კი მიქცეული იყო ამ ქვეყანაში დაბინავებულ ერის
 ცხოვრებაზე. ქართველი ერის წარსული და აწყო: ენა, სარ-
 წმუნოება, ზნე-ჩვეულებანი, გონებითი და ქონებრივი მდგო-
 მარეობა მისი აწინდელი გაქირვება და გამამხნეველი იმედი
 ბრწყინვალე მომავალისა, — აი ის უმთავრესი საგნები, რო-
 მელთაც ყოველ წამს თვს დასტრიალებდა გრძნობა-გონება
 განსვენებული ბრძენისა. ამნაირად გვაცნობდა სამშობლო
 ქვეყანას და ყოველ ღონის-ძიებას ხმარობდა, რათა შეეყვო-
 რებინა იგი ჩვენთვისაც ისე, როგორც თვითონ უყვარდა.
 მან კარგად იცოდა, რომ სწავლა-მეცნიერება საყოველ-
 თაო ძალაა; რომ ეს ძალა ქართველსაც ისე ამოუღგე-
 ბა მხარში, როგორც მის დაუძინებელ მტერსა. ამის გამო
 მთელი მოღვაწეობა იაკობისა მიქცეული იყო მასზე, რომ ეს
 დიდი ძალა — სწავლა-განათლება — დაეკავშირებინა სამშობლო
 ქვეყნის სიყვარულისთვის. პატრიოტული გრძნობა და მეცნიე-
 რული განათლება, აი ის უპირველესი საგანი, რომელსაც სი-
 ტყვიით, საქმით, მთელი თავისი ცხოვრება მოღვაწეობით ემსა-
 ზურებოდა დიდებული მამულიშვილი!

II

იაკობ გოგებაშვილი დაიბადა 1840 წელს გორის მაზრის
 სოფ. ვარიანში. მთელ ქართლში ვარიანი სახელ-განთქმულია
 თავისი გემრიელი, შემრგო და თეთრი პურითა. სხვაფრივ-კი
 უფრო დასაწუნია, ვიდრე საქები. იგი მდებარეობს დიდი ლი-
 ახვის მარჯვენა პირას, გორიდან შეიდი ვერსის მანძილზე.
 წყალ-დიდობას ლიახვი ხშირად გადავარდება ხოლმე სოფლის-

კენ, აქა-იქა სტოვებს გუბეებს და აჩენს ჯაობებს, ამის გამო
 ჰაეა ვაროანისა ვერ არის საღი და შეიძლება ეს იყვეს თა-
 ვი და თავი მიზეზი იაკობის გამუღმებელი ავადმყოფობისა.
 ამისთანავე იაკობის დედა, მშა და ერთი დაც ქლეკით დაბო-
 ცილან. ფილტვების სნეულება იაკობსაც მთელი სიცოცხლე
 მოსვენებას არ აძლევდა და, თუ საშოკდა თორმეტ წლამდე
 მიაღწია, ეს აიღსნება მისი გასაოცარი სიფრთხილით და ხელ-
 შეწყობილი ცხოვრებით.

რვა წლის ბავშვი შიბარეს გორის სასულ. სასწავლებელ-
 ში და, როცა აქ სწავლა გაათავა, გადაყვანილ იქმნა თბილ.
 სასულ. სემინარიაში. დაბალი კლასიდან დაწყობილი უკანას-
 კნელ კლასამდე იაკობი მიდიოდა პირველ მოწაფედ. მაღალი
 ნიჭი, დაულალავი მეცადინეობა და შრომის სიყვარული შე-
 დგენდნენ მისი ბუნების დამამშვენებელ თვისებათ. ხასიათით
 იყო წყნარი, სულგრძელი, კაცთ-მოყვარე, დიდი მლოცველი
 და მეპარხულე. სწორედ ასეთიც უნდა ყოფილიყო ის ყმა-
 წვილი, რომელიც ღვთის-მეტყველებას ყველაზე უდიდეს შე-
 ცნიერებადა რაცხდა და წმიდა მამათა ცხოვრებას დღე და ღამ
 გატაცებით კითხულობდა. მას იმ უამად ენატრებოდა ბერობა
 და არა მხოლოდ უბრალო ბერობა, არამედ ყველაზე უფრო
 ძნელი, მომჭირნო მოღვაწეობის ბერობა—მესვეტეობა.

1862 წელს დაათავა სწავლა და სემინარიაში, როგორც
 პირველი მოწაფე, სახელმწიფო ხარჯით გაგზავნილ იქმნა კი-
 ევის სასულ. აკადემიაში. ეს დრო იყო, როდესაც მთელი
 რუსეთის ცხოვრება მესამოცე წლების ზეგავლენით სდულდა
 და გაღმოდოდა. თვით აკადემიაში დიდად განვითარებული და
 მაღალი გონების პროფესორები კითხულობდნენ ლექციებს.
 იმავე დროს კიევში ხშირად მოდიოდნენ და ცხოვრობდნენ ორი
 წარჩინებული ადამიანები,—პიროგოვი და უშინსკი. ამათი
 დიდებული სახელი ყოველ მაშინდელ ახალგაზდას პირზე კვე-
 რა; მათი მოძღვრება და მაღალი მისწრაფებანი გასაოცარი
 სისწრაფით ეფინებოდა ამ ახალგაზდობის კეუა-გონებას. რაღა

თქმა უნდა, რომ იმისთანა ნიკიერ და ცნობის მოყვარე ვიყავი, რომელიც წვილს, როგორც იყო იმდროს იაკობი, არ გამოეპარებოდა ეს მოძრაობა. შესაძლებელია, რომ სწორედ ამ პიროგოვის და უშინსკის ზეგავლენით ჩაენერგა მას გულში სურვილი შედაგოვიური მოღვაწეობისა.

თვით აკადემიაშიაც ჩინებულად იყო დაყენებული ფილოსოფიის, პსიხოლოგიის, პედაგოგიკის, ისტორიის და სიტყვიერების ლექციების კითხვა. ყველა ამ ლექციებს არა თუ ისმენდა გულდადებით, არამედ მათ შინაარსს მოკლედ სწერდა თავისთვის. ამასაც არა სჯერდებოდა: დღე და ღამ განუწყვეტლად ხელში ეჭირა სხვა-და-სხვა თხზულებანი და მათი შესწავლით ავსებდა ლექციების ნაკლს. სწორედ ამ დროს, ამ აკადემიურ პირველ წელს მოხდა იაკობის სულიერ ცხოვრებაში დიდად საყურადღებო ამბავი. იგი ხშირად დაიარებოდა უნივერსიტეტში და ისმენდა მომეტებულად საბუნების-მეტყველო ლექციებსა. ერთხელ ლექციის შემდეგ იაკობი გამოუდგა პროფესორს, გაეტნო და რამდენიმე კითხვა მისცა. ნაცულად პასუხისა პროფესორმა ურჩია — წაკითხვა ჰუმბოლტის „კოსმოსისა.“ იმავე დღეს იყიდა ეს დიდებული თხზულება დიდებული ავტორისა და იწყო გულმოდგინედ მისი კითხვა. კითხულობდა და რამდენიც წინ მიდიოდა, იმდენად მთელი მისი ღვთის-მეტყველური შეხედულება, აზროვნება ჰაერში დაკიდებულ ღამაზ, მაგრამ უსაძირკვლო კოშკებს ემგზავსებოდა. „კოსმოსისაგან“ დაწყებული საქმე სრულიად დაამთავრა ფიზიოლოგიის პროფესორმა, რომლის რამდენიმე ლექცია მოისმინა იაკობმა იმ დროს უნივერსიტეტში.

გაჩნდა საშინელი ბრძოლა მის სულსა და გულში. ღვთის-მეტყველური აზროვნება ჯიუტად ეფარებოდა ძველებურ ციხე-კოშკებსა, მაგრამ ბუნების მეტყველების მედგარი იერიშები მიწასთან ასწორებდნენ ამ ხავს-მოკიდებულ ციხე-კოშკებსა და მათ ქვეშ თავშეფარებულ მოძღვრებას შეუბრალებლად ერეკებოდნენ გარედ.

ეს ბრძოლა, ცოტას გაწყდა, კინალამ დიდი უბედურებისა არ გათავდა. წლის დამლევს ტვინის ანთებით ვახდა ავად და ამ დროს იყო თურმე ეპი, როდესაც ბეწვზე ეკიდა მისი სი-
ცოცხლე. რამდენსამე კვირის შემდეგ ამ ავადმყოფობას ია-
კობმა მშვიდობით დააღწია თავი, მაგრამ მისგან დაძაბუნებულ-
აგებულებას ახლა სხვა დაუძინებელი მტერი აღმოუჩნდა: და-
აწყებინა ხველება, რომელიც თითქო შეეუღლა ზაფხულის გან-
მავლობაში, მაგრამ, დადგა თუ არა რუსეთული ზამთარი თა-
ვისი მკაცრი ყინვებით, ხველამ უმატა, ზედ დაერთო გამუდ-
მებული სიცხე, რის გამოც ხშირად მოსლიოდა საავადმყოფო-
ში წოლა. მესამე წლის შემდეგ სისხლის ლებინება და სხვა
ნიშნები ქლეჭისა ცხადად აღმოაჩნდა.

ექიმების გადაწყვეტილებით აკადემიის მთავრობამ ურჩია
იაკობს — სამშობლო ქვეყანაში დაბრუნება. მწარედ დაღონე-
ბულმა, თითქმის სასოწარკვეთილებაში ჩაეარდნილმა ახალგაზ-
და სტუდენტმა გამოსწია საქართველოსკენ. როდესაც ცოტა-
ოდენად მოიმჯობინა, შევიდა სამსახურში. გამწესებულ იქმნა
თბილ. სასულ. სასწავლებლის გეოგრაფიისა და არითმეტიკის
მასწავლებლად. მაშინ სემინარია და ეს სასწავლებელი ერთ
შენობაში იყვნენ მოთავსებულნი. ამავე შენობაში დაბინავდა
ახალგაზდა მასწავლებელიცა.

III

საშინელება იყო იმ დროინდელი მდგომარეობა უბედუ-
რი სემინარიისა! წლიურ სახარჯოდ თვითეულ მოსწავლეზე
სულ ხუთი-ექვსი თუმანი იყო მთავრობისაგან გადადებული.
რალა თქმა უნდა, ცოტაა, მაგრამ იმ დროის მიხედვით რომ
ვიანგარიშოთ, ამ ფულით ცხოვრება შესაძლებელი იყო. უბე-
დურება იმაში იყო, რომ ეს გროშებიც სრულიად არ ხმარ-
დებოდა მოსწავლეს. უფროსიდან მოკიდებული სულ უმცროს
მოსამსახურემდე ყველანი თითქმის განცხადებით იპარავდნენ.

ამის გამო როგორც სმა და ჯამა, ისე ჩაცმა-დახურვა ელემენტებისა ღვთის ანაბარას იყო მიგდებული. გამხდარ-გასკვლავლებულნი, გელათის გლახასავით აბრანძულნი, თავით ფეხებამდე უსუფთაონი, ძალღ-უმაღურად ატარებდნენ იგინი თავიანთი კარჩაკეტილ ბურსაკულ ცხოვრებას. ამაზე უფრო უარესად იყო დაყენებული სწავლა-აღზღის საქმე. ერთიცა და მეორეც მხოლოდ შიშსა და მრავალგეარ სასჯელზე იყო დამყარებული. აღსნა ვაკვეთილისა მაშინდელ მასწავლებელს ფიქრადაც არ მოუვიდოდა.—აქედან აქამდის—იტყოდა იგი და გულდამშვიდებით გავიდოდა კლასიდან

რადგან მთლად სასწავლებელში ძრიელ კოტანი იყვნენ ხეირიანად მკოდნენი რუსული ენისა, ამის გამო აღსნით, თავის სიტყვით ვაკვეთილის დასწავლა შეუძლებელი იყო მოსწავლეთა დიდი უმრავლესობისათვის. ამის გამო კაქკატური, უაზრო ზეპირობა ტვინსა და გონებას ულაცავდა საბრალო მოსწავლეებს.

უმთავრესი საგანი სწავლებისა იყო საღმთო სჯული. იწყობოდა იგი უმცროს კლასში და თავდებოდა მეშვიდეში. მთელი ჩვიდმეტ-თვრამეტი წელიწადი და ხშირად მეტიცა მოსწავლეს უნდა ეზებირნა, ეღვქნა ეს საგანი და მაინც-კი ვერა გამოეტანა-რა, გარდა მის მიმართ განუზომელი სიბუღვილისა. ამ სიბუღვილს აორკეცებდა ყოველ კვირა-უქმე დღეებში აუცილებელი და ხანგრძლივი გაშეშებული დგომა ეკლესიაში მონასტრული წირვა-ლოცვის დროსა. ფეხზე დგომით არაქათ-გამოღებულ მოსწავლეებს ხშირად უწუბდებოდათ გული;

მოსწავლე მასწავლებელნი ორ მტრულ ბანაკად იყვნენ გაყოფილნი. ბურსაკების სამაგალითო აშხანაგი, ნამდვილი გმირი ის იყო, რომელიც უფრო მეტ უსიამოვნებას აყენებდა უფროსებს. სიბრიყვე და უზღელობა, საზიზღარი ლანძღვა-გინება და უწმაწური სიტყვა-პასუხი მრავალთაგან ღირსებად იყო აღიარებული. მთელი ცხოვრება უბედური სასწავლებლისა გონებითი და ზნეობრივი წყვედიდით იყო მოცული. და ამ

წყვდიადში უცებ აინთო ბრწყინვალე ლამპარი განათლებასა, ჭველობისა და კაცთ-მოყვარეობისა. ეს იყო მალაღობის აზრებით ნათელ-მოსილი პიროვნება იაკობ სემონის ძის გოგებაშვილისა.

IV

პირველ ხანად ავადმყოფობის გამო იაკობი განდევილივით ცხოვრობდა. არც თითონ დაიარებოდა ვისთანმე და არც სხვანი დადიოდნენ მასთან. აივანზედაც მხოლოდ მაშინ გამოდიოდა, როცა თბილი მზიანი დღე იდგა და ამასთანავე თუ ნიავეც არსაიდან არ იძროდა. ამნაირად, მთელ თავის სიცოცხლეს იგი ატარებდა ორ პატარა ოთახში. მაგრამ ეს ორი ოთახი ისეთ ადვილას იყო და ფანჯრებიც ისე იყო მოწყობილი, რომ ყველაფერი, რაც-კი შიგნითა ხდებოდა, ხელის გულსავეთ იყო გადაშლილი მოსწავლეების წინაშე. უკანასკნელნი ხედავდნენ იაკობის განუწყვეტელ შრომას. გაკვეთილებს მომზადებას მოსდევდა რვეულების სწორება, ამას სხვადა-სხვა წიგნების კითხვა, ხოლო კითხვას—წერა ქართულად და რუსულად.

უფროსი კლასის თითო-ორიოლა მოსწავლენი ხანდისხან დაიარებოდნენ მასთან და შემდეგ გამოჰქონდათ მისი აზრები, შეხედულებანი, მისწრაფებანი, რომელნიც ელვასავეთ ეფინებოდა მთელ სასწავლებელსა. მოსწავლეებმა იცოდნენ რა მოსწონდა, ანუ რა სძულდა იაკობსა; როგორ უცქეროდა სემონარიის აწინდელ ცხოვრებას და რის განხორციელება უნდოდა მომავალში. იცოდნენ—რომელ ავტორებს უფრო მეტ პატივსა სცემდა და იმ ჟამად რა წიგნებსა კითხულობდა. თითონაც საიდგანლაც შოულობდნენ ამ წიგნებსა და მათ გაფაციკებით კითხვაში ასწორებდნენ დღე და ღამეს. ამ წიგნებს მერე თავს უყრიდნენ ერთად და ამნაირად შეადგინეს ჩინებული კერძო ბიბლიოთეკა. რაკი იცოდნენ, რომ იაკობს სხვა-

და-სხვა წიგნების კითხვა ძრიელ უყვარდა, იმისთანა მოსწონელი
 ლეებმა-კი წამოაღეს წიგნებს ხელი, რომელთაც სახელს
 მძღვანელოების კითხვა-კი ეზარებოდათ.

იაკობ გოგებაშვილი 40 წლისა.

საზოგადოდ, გოგებაშვილს ყველანი მოწიწებით შესცქე-
 როდნენ: ჰბაძავდნენ მას ყველაფერში და ასე გასინჯეთ იმის-
 თანა წვრილ რამეებში-კი, როგორც არის სიარული, კი-
 ლო ლაპარაკისა, ხშირად ხმარება ამა თუ ამ სიტყვისა. ნა-
 ტრობდნენ მის ყურადღების დამსახურებას; ბედნიერად რაცხ-
 დნენ თავიანთ თავს, როცა გახდებოდნენ ღირსი მისი ჭებისა.

იმ დროს საქართველოს ექსარხოლად იყო მთავარ-ეპის-
 კოპოზი ევსევი, კაცი მრისხანე, მედიდური, მუდამ ძვირფას
 ფარჩისა და ხავერდის კაბა-ანაფორაში გამოკიმული, მარად
 მრავალი ორდენებით გულ-დაფარული. ყველაზე მომეტებუ-

ლად უყვარდა სხონებულს წყველა-გინება ქვეშევრდომებისა. მთელ სემინარიას საშინელი შიშის ზარი დაეცემოდა. როცა ექსარხოსი იქ გაჩნდებოდა. შემკრთალ-შეშინებული, ფერ-წასული მასწავლებელნი ყურმოჭრილ მონებსავით დასდევდნენ უკან და მოწიწებით ეგებებოდნენ მის უსამართლო და უშვერ ლანძღვა-გინებასაც-კი. უნდა გენახათ ბურჰაკების აღტაცება და სიძარული, როდესაც ამ საევაგლახო მონებში ჩაერეოდა იაკობი წარბშვეკრული, ამაყად თავაღებული, ხმა-მაღლა და თ-მაჰად მოლაბარაკე. რაღა თქმა უნდა, ექსარხოს არ მოსწონდა ესეთი ქედმაღლობა ახალგაზდა მასწავლებლისა. შორიდან ხშირად უთვლიდა მუქარასა, ახლო კი ვერაფერს უბედავდა. ისე არ მოვიდოდა სემინარიაში, რომ იაკობის გაკვეთილს არ დასწრებოდა და მაშინ უნდა გენახათ ეს საკვირველი კაცი, როგორ დატრიალდებოდა ზოლმე ჯარასავით კლასში, როგორის უნარით აუღსნიდა მოსწავლეებს გაკვეთილს, გაამეორებინებდა, დაასწავლიდა და ბოლოს მოკლედ, კონსპექტიურად, ჩააწერინებდა მის შინაარსს რვეულებში.

ექსარხოსის შენასკული წარბები ნელ-ნელა იხსნებოდა, მრისხანე სახეს სათნოიანი გამოხატულება ეფინებოდა და ნაცვლად წინადვე დამზადებული შენიშვნებისა, ლოცვა-კურთხევა გადმოდიოდა მისი ბაგიდან. „დიდი ნიჭის პატრონია, — უთხრა დაბალის ხმით ერთ ამისთანა დროს რექტორსა, — ეს რომ მატერიალისტი არ იყვეს, ღირსია დიდი თანამდებობისაო.“

V

იაკობს დღეში ორი გაკვეთილის მეტი არა ჰქონდა. ამ გაკვეთილების მომზადებისათვის, როგორც კარგად მცოდნე გეოგოაფიისა და არითმეტიკისა, ბევრ დროს არა ჰკარგავდა. როგორც დილით, ისე სადილთ-უკან დიდი თავისუფალი დრო რჩებოდა. ამ დროს იაკობი განუწყვეტელ წიგნების კითხვას

და წერას ანდომებდა. რას სწერდა, ნამდვილ არაფინ. ხმები-კი დადიოდა, რომ იგი ახალ მეთოდზე აღგენდა ან-ბანსა და პირველ საკითხავ წიგნს. ეს ხმა მალე გამართლდა. დაიბეჭდა პაწია წიგნაკი, რომელსაც, ვგონებ, ქართული ან-ბანი ერქვა. დაიბეჭდა სამი ათას ცალამდე და იმავე წელს თითქმის სრულიად გაიყიდა.

ესეც უნდა მომხდარიყო! იაკობის წიგნაკი როგორც მე-თოდით, ისე მასალით დაშორებითა სჯობდა სხვა ანბანებს, რომელნიც-კი იხმარებოდნენ მაშინდელ ქართველ საზოგადოებაში. ამ გარემოებამ დიდად წაახალისა ახალგაზდა პედაგოგი-მეორე წამქეზებელ გარემოებად უნდა ჩაითვალოს იმ დროინდელი განათლებული ქართველი საზოგადოების მისწრაფებანი. კვირა ისე არ გავიდოდა, რომ ერთი კრება მაინც არ მომხდარიყო რომელსამე ქართველი მოღვაწის ოჯახში. მესამოცე წლების მოღვაწენი სათითაოდ და ჯგუფ-ჯგუფად გამოდიოდნენ საქვეყნო ასპარეზზე და თან გამოჰქონდათ თავიანთ მდიდარი ბუნების მადლიანი ძალა შრომისა და მოქმედებისა. ამ კრებებზე გაცხარებული სჯა და ბაასი უმთავრესად ხალხის კეთილდღეობას დასტრიალებდა თავსა. ამ კეთილდღეობის უპირველეს საშეაღებად იყო აღიარებული სკოლა. და როდესაც სკოლაზე ჩამოვარდებოდა ლაპარაკი, მაშინათვე სახელმძღვანელოების უქონლობას მიექცეოდა ხოლმე ყურადღება-ეს ყურადღება, რაღა თქმა უნდა, არ გამოეპარებოდა იაკობსა. ამჩიარად კიევის გავლენას ადგილობრივი გარემოებანიც უერთდებოდნენ და მათის წყალობით გოგებაშვილის წინაშე ცხადად ირკვეოდა მისი მოღვაწეობის განსაკუთრებული გზა და კვალი.

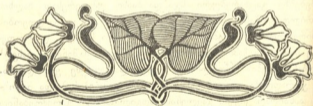
ქართულ ანბანს მალე მოჰყვა „დედა-ენაც,“ ხოლო ამ უკანასკნელს ორიოდ წლის შემდეგ მხარი დაუმშვენა „ბუნების კარმა.“ მკორეოდენი თვალის გადავლენაც-კი საკმარისი იყო, რომ მაშინათვე შეგვეჩინათ უშინსკის ცნობილი სახელმძღვანელოების გავლენა ამ წიგნების ავტორზე. „დედა-ენა“

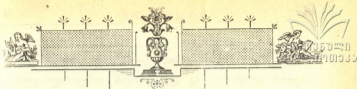

და „ბუნების-კარი“ გამოიწვიეს „Родное Слово“ და „Родной Мир“—მა სწორედ ისე, როგორც ეს უკანასკნელი—გერმანულმა სახელმძღვანელოებმა. სამწუხაროდ სახელოვანი რუსი-პედაგოგი ადრე გარდაიცვალა, ჩვენმა პედაგოგმა-კი ამ წლამდე კეთილად მოატანა თავისი სიკოცხლე. პირველის წიგნებს მოაკლდა მადლიანი მარჯვენა, მეორე-კი თითქმის ორმოცი წლის განმავლობაში ფეხ-და ფეხ მისდევდა პედაგოგიის განვითარებას და ყოველი სიკეთით, რაც-კი ამ განვითარებას მოსდევდა, ამდიდრებდა და ამშვენებდა თავის სახელმძღვანელოებს. ამის გამო დღეს განსვენებული გოგებაშვილის წიგნები ყოველგვარი თვისი ღირსებით იმდენად მაღლა სდგანან უშინსკის სახელმძღვანელოებზე, რომ მათი ერთმანეთთან შედარება-კი შეუძლებელია.

არბოელი.

(დასასრული იქნება).

მზის დაბნელება.

თხ აპრილს მზის დაბნელება მოხდა. ბევრმა თქვენგანმა უეჭველია გამურული შუშის საშუალებით დაინახა, რომ მზეს რაღაც სხვა სხეული გადაჰფარებოდა.

• რა არის მიზეზი მზის დაბნელებისა? რისგან ხდება ეს მოვლენა?

ის სხეული, რომელიც გადაეფარება ხოლმე მზეს, არის ჩვენი ცნობილი მთვარე.

ეს ასე ხდება: მთვარე დედამიწის თანამგზავრია და მის გარშემო ტრიალებს; ერთ ასეთ შემოტრიალებას მთვარე ანდომებს 27 დღე-ღამეს, 7 საათს, 43 წამს, და 11,5 წუთს. ყოველ შემოტრიალების დროს მთვარემ ერთხელ უნდა გაიაროს მზის და დედამიწის შუა. ეს მოხდება ხოლმე მთვარის განახლების დროს.

მთვარეს როგორ შეუძლიან მზე დაჰფაროს? მთვარე ხომ მზეზე პატარა არის? ან მთვარის ყოველ განახლების დროს რატომ არა ხდება მზის დაბნელება, თუ ზემოდ მოყვანილი აზრი მართალია?

მთვარე მზეზე გაცილებით პატარა არის და მართლაც ვერ შესძლებდა მზის დაფარვას, მზე და მთვარე ერთ მანძილზე რომ იმყოფებოდნენ დედამიწიდან. მაგრამ ეს ასე არ არის:

მთვარე მხოლოდ 960,000 ვერსის მანძილზე იმყოფება დედამიწიდან, მზე-კი 140 მილიონ ვერსის სიშორეზეა.

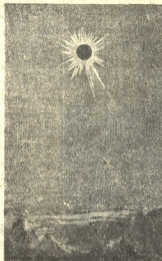
ამას გარდა მთვარე დედამიწიდან ყოველთვის ერთ მანძილზე არ იმყოფება—ხან უახლოვდება და ხან შორდება. ამიტომ არის, რომ მთვარე ხან დიდი გვეჭვენება, ხან პატარა.

არც არის გასაკვირველი, რომ პატარა მთვარემ დიდი მზე დაჰფაროს და აი რატომ: ვსთქვათ, ტრიალ მინდორზე ვდგევართ და შორს ვხედავთ რა მე დიდ შენობას. საკმარისია თვალ-წინ ხელი ან რამე სხვა არა-მკვირვალე საგანი ავიფაროთ, რომ სრულებით დაჰფაროს ის დიდი შენობა. აბა ახლა მიუახლოვდეთ ამ შენობას და იგივე საგანი ავიფაროთ თვალ წინ. ახლა ასეთი პატარა საგანით ველარ დავფარავთ დიდ შენობას. სწორედ ეს კანონი მოქმედობს მზის დაბნელების დროსაც. მზე შორ მანძილზე იმყოფება დედამიწიდან, მთვარე-კი შედარებით ძლიერ ახლო. ამიტომ როცა ეს უკანასკნელი ჩადგება ხოლმე მზისა და დედამიწის შუა, დაჰფარავს მზეს დედამიწიდან მაყურებელთათვის.

სხვა-და-სხვა ციურ მნათობათა მიმზიდველობის ძალას გავლენა აქვს მთვარეზე, რის გამოც ეს უკანასკნელი თავის მოგზაურობის დროს დედამიწის გარშემო ყოველთვის ერთ გზით არ დადის და ამიტომ მთვარის განახლების დროს ყოველთვის არ ხდება ხოლმე მზის დაბნელება.

როცა მთვარე დედამიწისთან ახლო იმყოფება, იგი ადამიანს მზეზე დიდი ეჩვენება, და თუ ამ დროს მოხდა მზის დაბნელება, მოხდება ხოლმე სრული დაბნელება, ესე იგი მთვარე სულ მთლად დაჰფარავს მზეს ადამიანის მხედველობიდან. თუ მთვარე დაშორებულია დედამიწიდან მზის დაბნელების დროს, მაშინ მთვარე ჰფარავს მხოლოდ მზის გულს, გარშემო მზეს რკალი არტყია ხოლმე.

ხანდისხან დაიფარება ხოლმე ერთი ნაწილი მზისა, როგორც ეს მოხდა, მაგალითად, ოთხ აპრილს.

მთვარე ჰფარავს მხოლოდ მზის გულს.

მობრუნებულია მზისაკენ, მეორე ნახევარი-კი წყვილიადით არის მოცული. სრული მზის დაბნელების დროს ეს წყვილიადი მოუწევს ხოლმე დედამიწამდე, მოეფინება 30—40 ვერსის მანძილზე და მოძრაობს დასავლეთიდან აღმოსავლეთისკენ. ამ რიგად მზის დაბნელება დედამიწის სხვა-და-სხვა ალავას სხვა-და-სხვა დროს მოხდება ხოლმე.

წყვილიადს გარდა დედამიწის მოეფინება ხოლმე აგრძედე ჩრდილი ანუ ნაგრილი მთვარისა. ეს ჩრდილი ფართოდ ეფინება დედამიწის ზედაპირს.

სრულ წყვილიადით მოცულ ადგილებში მოხდება ხოლმე სრული მზის დაბნელება, ხოლო დაჩრდილულ ალავებში — ნაწილობითი: დანარჩენ ალავებს-კი მზე ჩვეულებრივად ანათებს. სრულ მზის დაბნელება იშვიათი მოვლენაა. უკანასკნელი

მზის დაბნელება ჩვენს სრულ სიტყვები სიმართლეს მოკლებულია. მზე არასოდეს არ ბნელდება. მას ჰჩრდილავს ხოლმე ან სრულებით ჰფარავს მთვარე და ამ მოვლენას ჩვენ ვეძახით მზის დაბნელებას. იმ ეს როგორა ხდება: მთვარეს საკუთარი სინათლე არა აქვს. მას შუქს აძლევს მზე, ჩვენ რომ ნათელ მთვარესა ვხედავთ, ეს მზის ანარეკი სხივების შუქია. ხანდახან მზისა და დედამიწის შუა მთვარე ჩნდება ხოლმე; ასეთ შემთხვევაში მზის სხივები ჰხედება მთვარის მხოლოდ იმ ნახევარს, რომელიც

სრული მზის დაბნელება საფრანგეთში მოხდა 1791 წელს იქვე მოვილიან 1999 წელს. რუსეთში და კერძოდ კავკასიაში მზე დაბნელდა 1851 წელს, ივლისში; ნაწილობითი მზის დაბნელება მოხდა 1887 წელს და წარსულ ოთხ აპრილს.

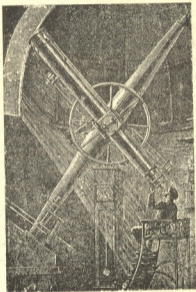
მზის დაბნელება.

ასე გრძელდება რამდენიმე წამი, შემდეგ-კი სინათლე ისევ გაჟვანტავს წყვილიად. მზე ძველებურად გაანათებს არე-მარეს.

სრული მზის დაბნელება მეტად საყურადღებო მოვლენას წარმოადგენს. მზე ნელ-ნელა ჰკარგავს შუქსა, არე-მარეს თანდა-თან ეფინება წყვილიადი. ეს მოვლენა სიმშვიდეს ურღვევს ყოველ სულდგმულს და შიშის ზარსა სცემს; მცენარეებზედაც-კი მოქმედობს.

მართლაც საშინელებაა. გაკაშკაშებულ მზეს ცამოწმენდილზე რაღაც უჩინარი ნივთიერება გადაეფარება და სინათლეს ართმევს. დედამიწას ბნელი მოიცავს. ცა ვარსკვლავებით იჭედება; ჰაერი ცივდება, ნელი სიო დაჰბერავს. დრო-გამოშვემით იმ ადგილას, სადაც მზე ანათებდა, გამოჩნდებიან ცეცხლის ენები. ეს მზის გახურებული ზედა პირია, წყალ ბადისა და გამდნარ რკინისაგან შემდგარი. ამას მეცნიერები პროტუბერანცებს ეძახიან.

საკვირველი არ არის, რომ ძველ დროში ადამიანს მზის ზარსა ჰგვირია მზის დაბნელება. მას ამ მოვლენის აღსნა არ შეეძლო; ეგონა, მზეს ავი სული ეპატრონება და დადგა ქვეყნის აღსასრულიო. ყველგან კუდ ნიშნად სთვლიდნენ მზის დაბნელებას. მტრის შემოსევას, შავი ჭირის გავრცელებას და შიმშილობას აწერდნენ ხოლმე ამ მოვლენას.

ტელესკოპი.

საფრანგეთი სხვებთან შედარებით განათლებული ქვეყანაა, და აქაც გავრცელდა უცნაური ხმები მზის დაბნელების დროს. მოელოდნენ შავ ჭირს; ხალხი შეშინდა და სახლებში იმალებოდა. ეს მოხდა მეფურამეტე საუკუნეში. ჩინელები ამას წინად დიდის ღრიანცელით და კიეინით შეხედნენ მზის დაბ-

ნელებას. ვითომ ამითი ჰსურდათ დაეფრთხოთ ბუნებრივი წესით, რომელიც, მათი აზრით, მნათობს უპირებდა მოტაცებას. არა ნაკლები ხმები გაერცელდება ხოლმე მზის დაბნელების დროს ჩვენში. განათლებით ჩვენი ხალხი სხვებზე წინ არა სდგას და აბა მას საიდან-ღა ექნება ნამდვილი წარმოდგენა ამ მოვლენის შესახებ

1851 წელს მზის დაბნელების დროს საშინლად თურმე შეშინდა ხალხი სოფლებში. ბავშვებს ჯრიაშული და ტირილი დაუდგათ; მწყემსებმა ნახირი შემოკრეს სოფლებში; ძაღლები ახმაურდნენ: დადგა ერთი წიოკობა, ვიდრე ხალხი გონს მოვიდოდა და დამშვიდდებოდა.

ჩვენ დროში მეცნიერებამ გამოიკვლია, რა არის მზის დაბნელება და განათლებულ კაცს აღარ ეშინიან ამ მოვლენისა.

მზის დაბნელების დროს ყველა ქვეყნიებიდან მეცნიერნი და ვარსკვლავთ-პრიციხველნი მიეშურებიან ხოლმე იქითკენ, საიდანაც უფრო კარგად შეიძლება უყრება და დაკვირვება. მეცნიერებს საგნის გამაღიღებელი დიდი ღურბინდი (ტელესკოპი) აქვთ ციუო მნათობთა შესასწავლად და გამოსაყვლევად. იმ დაწესებულებებს, სადაც სწავლულნი მეცნიერულად იკვლევენ ზეცას ტელესკოპებით, ჰქვიან ობსერვატორია.

კავკასიაშიაც არის მოწყობილი ობსერვატორია თბილისში და მისი განყოფილება—ქარსანში, მცხეთის სადგურის გასწვრივ, არმაზის ახლოს.

მ. კლიმაშვილი.

ნ ი შ ა ნ ი მ ძ ი მ ე .

(თარგმანი).

მართ ხელმწიფეს საპატიმროდან შოართვეს თხოვნა დამნაშავისა, რომელსაც სიკვდილით დასჯა ჰქონდა გადაწყვეტილი. თხოვნაში დამნაშავე გულ-ახლით აღიარებდა დანაშაულს და მიტევებას ითხოვდა.

• ხელმწიფემ წაიკითხა თხოვნა და გადასწყვიტა, მიტევება შეუძლებელია და დამნაშავე უთუოდ უნდა დაისაჯოსო. თხოვნაზე ასე უნდა დაეწერა: „მიტევება შეუძლებელია, დაისაჯოს“.

დასწერა ეს სამი სიტყვა, მაგრამ შეცდომით მძიმე თავის ადგილს არ დასვა და ასე გამოვიდა: „მიტევება, შეუძლებელია დაისაჯოს!“

საპატიმროს უფროსმა წაიკითხა ხელმწიფის გადაწყვეტილება და დამნაშავე გაანთავისუფლა.

გავიდა რამდენიმე დღე; ხელმწიფემ იკითხა:

— დამნაშავე დასაჯეს?

— არა, თქვენო დიდებულებავ, გაანთავისუფლეს.

გაოცდა ხელმწიფე და განრისხდა.

— ვინ ვაბედა და ჩემი ბრძანება არ შეასრულა?!

— არა, თქვენო დიდებულებავ, თქვენ თითონ დააწერეთ, რომ მიტევებინათ.

— როდის? მომიტანეთ აქ ის ქალაღი!

შიართვეს ქალაღი და ხელმწიუემ დაინაზა ღომა. დაუქრდა და ბრძანა:

— კარგი, ეგრე იყოს, ახლა გვიანლაა შეცდომის გასწორება.

ამბობენ, დამნაშავე ამის შემდეგ პატიოსანი და სასარგებლო კაცი შეიქმნა, შრავალი სიყვთეც დასთესაო.

აკრუსტიხი.

(წარმოდგენილი დადო გკპპკორის-მიერ).

ეტყაკობით განთქმულია, —

ამას თქმა არ ექირვება:

ქამივით სტულს პირფერობა,

ა აყომა ეჯავრება!

ფრთა-გაშლილი მისი სული
შორს მიტრინავს, მთებში ჰქრება,
ამაყ არწივს ეკვეთება,
ვეფხვს გმირულად ეომება!..

ეტრფის იგი თვის სამშობლოს
ღამაზსა და ზურმუხტოვანს:
ამკობს ლექსით, უმღერს ნანას
ამ ციკაბო კლდეებს მსკოვანს!

რ ე ბ უ ს ი.

(წარმოდგენილი ანდ. ბაქრაძის მიერ.)

გ

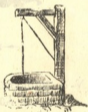

ს

”

უ

”

”

ამ რებუსის ნაწყვეტი ნახეთ მეორე გვერდზე.

ბ თმის ,
საღებავი. ,

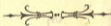
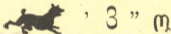
მ
ბ

ს
ფ

,
ა

მე-7 №-ში მოთავსებულ ზარადის, გამოსვლის და
ჩაბუსის აღსნა.

შარადა — შარადამ დეჟურია. გამოცანა — კალაში და
მელანი.

რეზუსი: ჩხუბში ისეთ სიტყვას ნუ იტყვი, რომ შე-
რიგებაში შევრცხვეს.

რედაქტორი ნინო ნაკაშიძე. გამომც. თ. პ. ი. თუმანიშვილი

„ნაკადულ“-ზე

← წელიწადი მერვე ←

ჟურნალი გამოვა ჩვეულებრივი პროგრამით, საგანგებოდ არ-
ჩეულ სარედაქციო კომისიის ხელმძღვანელობით; მონაწილე-
ობას ლებულობენ ჩვენი ცნობილი მწერლები და პედაგოგები.

წლიურ ხელის მომწერლებს მიეცემათ:

24 წიგნი „ნაკადულისა“ მცირე წლოვანთათვის. **12** წიგნი „ნაკადულისა“ მოზრდილთათვის.

საჩუქრად მიეცემათ წლიურ ხელის მომწერლებს

← დასურათებული 120-ზე მეტი ორიგინალური იგავ-
არაკი ალ. მირიანაშვილისა. ←

ფასი ჟურნალისა: წლიურად ორივე გამოცემა 5 მან. ნა-
ხევარ წლით — 3 მან., ცალ-ცალკე: მცირე წლოვანთათვის
24 წიგნი—3 მან. მოზრდილთათვის 12 წიგნი—3 მან., ფუ-
ლის შემოტანა შეიძლება ნაწილ-ნაწილადაც.

ჟურნალი „ნაკადული“ მცირე წლოვანთათვის და მოზრდილთათვის
1910 წ. ნება დართულა კავკასიის ოლქის სამოსწავლო მზრუნვე-
ლისაგან ჭრთულ სკოლებში სახმარებლად.

ხელის მოწერა შეიძლება **ტფილისში** — „ნაკადულის“ რედაქციაში,
ზუბადაშვილის ს., გოლაყ. ზრ. № 8. Редакция „Накадули“, Го-
ловинский пр. № 8. და წერა-კითხვის საზოგადოების წიგნის მლა-
ზიაში, სასახლის ქუჩა. **ქუთაისში** — ისიღორე კვიციანიძისთან, თ.
მთავარიშვილთან, და მარიამ ვაუხიანიძისთან. **სამტრედიისში**: ივანე
გლადკოვთან, **ფოთში** — თეოფილე კანდელაკთან. **ბათუმში** — კნ.
სოფიო ნაკაშიძისთან და ტროფიმ ინსარიძისთან. **დ. ხონში** — კვა-
ტერანიე ვასილის ასულ ბასტაძისთან. **ოზურგეთში** — ლეო იმნაძის-
თან. **თელავში** — ვანო ზატაშვილთან. **ახალციხეში** — კონსტანტი-
ნე გვარამაძისთან. **ბაქოში** — ვასილ ასფლედანთან და ივანე ელია-
შვილთან. **გორში** — ნინო დომაურთან და ქეთევან ვაუხიანიძისთან.
სოხუმში — კნ. მარიამ ახიზაძისთან. **კიათურაში** — ივანე გამყელა-
ურთან, **განჯაში** — ბ. ამბოქაძისთან. **ერევანში** — კ. ოდიშარიასთან,
ხილნალში — ნ. ასმეტელაშვილთან.

რედაქტორი ნინო ნაკაშიძე.

გამომცემელი თავ. პავლე იოსების ძე თუმანიშვილი.

წერა-კითხვის საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში
იუიდება შემდეგი წიგნები:

- 1) ზღაპრები ვილჰელმ და იაკობ გრიმისა. — ფასი. 30 კ.
- 2) ტომის თავგადასავალი, — თბზულება მარკ ტვენისა, ფასი 50 კ.
- 3) რას გვიამბობს ოთახი, — თბზულება ავენარიუსისა, ფასი 20 კ.
- 4) დასურათებული ასაწყობი ანბანი, — ფასი. 1 მ. — „
- 5) სკრუჯი და მარლი, — საშობაო მოთხრობა ჩარლზ დიკენსისა, ფასი. 25 კ.
- 6) დასურათებული საყმაწვილო მოთხრობები — პ. კ. ანდერსენისა, ერ. სეტ. ტომპსონისა, გ. ინსაინისა და რ. კიპლინგისა. ფასი 30 კ.
- 7) ბავშვობა და სიყრმე, — მოთხრობა ლევ ტოლსტოისა, თარგ. ნინო ნაკაშიძისა, ფასი. 60 კ.
- 8) ორი მხატვარი, — თარგმანი დ. ავალიანისა ფასი . 15 კ.
- 9) სამშობლო ბუნების სარკე, დასურათებული საყმაწვილო მოთხრობები, — ივანე ელიაშვილისა ფასი. 30 კ.
- 10) ამხ. „ციცკრის“ გამოცემა: — ლევ ტოლსტოის მოთხრობები, ფასი 5 კ.
- 11) შობა, მოთხრობა გურიის ცხოვრებიდან, — ნინო ნაკაშიძისა ფასი, 5 კ.
- 12) ახალგაზრდა მეფის სიზმარი და დევი — ეგოისტი, ორი მოთხრობა ოსკარ უაილდისა, თარგ. ივ. მაკავარიანისა, ფასი 5 კ.

